

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

**ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ ТА ТУРИЗМУ**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
БАКАЛАВРА**

**на тему: «Рекреаційні заклади України та шляхи відновлення їх
функціонування в післявоєнний період»**

здобувач 4 курсу групи ТУ-21д

спеціальність: 242 Туризм та рекреація

Стоянова А. Р.

(ПІБ здобувача)

(підпис)

Керівник роботи

д.геогр.н., проф.. Заваріка Г.М.

(вчене звання, науковий ступінь, ПІБ)

(підпис)

КИЇВ – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

Факультет _____ юридичний
(повне найменування факультету)
Кафедра _____ Історії, археології та туризму
(повне найменування кафедри)
Освітній ступінь _____ бакалавр
(бакалавр, магістр)
Спеціальність _____ 242 Туризм і рекреація
(шифр і назва спеціальності)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
к. і. н, доц. Сапицька О.М.

« 17 » квітня 20 25 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Стоянова Анастасія Романівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

1. Тема роботи: Рекреаційні заклади України та шляхи відновлення їх функціонування в післявоєнний період

керівник
роботи:

д.геогр.н., проф.. Заваріка Г.М.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по
університету: від « 17 » квітня 20 25 року №72/19.01

2. Строк подання студентом
роботи до захисту:

12 червня 2025 р.

3. Вихідні дані: наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, аналітичні звіти, статистичні матеріали Державної служби статистики України, профільних міністерств, законодавчі акти, а також матеріали міжнародних організацій.

4. Зміст основної частини (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Теоретичні основи функціонування рекреаційних закладів

2. Аналіз стану рекреаційних закладів України

3. Шляхи відновлення та модернізації рекреаційних закладів в післявоєнний період

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): Види рекреаційних закладів; Динаміка кількості основних типів рекреаційних закладів в Україні; SWOT-аналіз галузі рекреації України (2024–2025); Етапи відновлення рекреаційних закладів в Україні; Практичні завдання соціального туризму у післявоєнний період

6. Консультанти розділів

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Заваріка Г.М.		
Розділ 2	Заваріка Г.М.		
Розділ 3	Заваріка Г.М.		

7. Дата видачі завдання « 18 » квітня 20 25 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Аналіз літератури	квітень 2025	
2	Визначення мети, завдань, об'єкту та предмету дослідження	травень 2025	
3	Робота з бібліографічними джерелами, підготовка матеріалів для написання першого розділу роботи	травень 2025	
4	Надання матеріалів по першому розділу роботи	травень 2025	
5	Збір інформації для написання другого розділу роботи	травень 2025	
6	Надання матеріалів по другому розділу роботи	травень 2025	
7	Підготовка матеріалів до написання третього розділу роботи	червень 2025	
8	Надання матеріалів по третьому розділу роботи	червень 2025	
9	Написання висновків, заключне оформлення роботи та демонстраційних матеріалів	червень 2025	
10	Підготовка доповіді до захисту роботи	червень 2025	

Здобувач

(підпис)

Стоянова А. Р.

(прізвище та ініціали)

Керівник
роботи

(підпис)

Заваріка Г. М.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Стоянова А.Р. Рекреаційні заклади України та шляхи відновлення їх функціонування в післявоєнний період – Рукопис.

Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 242 «Туризм і рекреація». – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2025.

У роботі висвітлено основні теоретичні підходи до вивчення сучасного стану рекреаційної інфраструктури України в умовах післявоєнного відновлення. Досліджено типи, структуру і функції рекреаційних закладів, їх роль у формуванні внутрішнього туризму, оздоровлення населення та соціальної інтеграції вразливих груп. Проаналізовано міжнародний досвід реконструкції рекреаційної сфери після збройних конфліктів та окреслено можливості його імплементації в український контекст. Проаналізовано сучасний стан рекреаційної інфраструктури України та вплив воєнних дій на функціонування рекреаційних закладів. Визначено основні проблеми для відновлення галузі. Розроблено практичні рекомендації щодо модернізації закладів, цифровізації управління, створення пілотних реабілітаційних турів, розвитку державно-приватного партнерства та психологічної реабілітації через туризм.

Ключові слова: рекреаційні заклади, туризм, післявоєнне відновлення, реабілітація, соціальна адаптація, рекреаційна інфраструктура.

ANNOTATION

Stoyanova A.R. *Recreational Facilities in Ukraine and Ways to Restore Their Functioning in the Post-War Period* – Manuscript.

Bachelor's qualifying work on specialty 242 " Tourism and Recreation ". – Volodymyr Dahl East Ukrainian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2025.

The paper highlights the main theoretical approaches to studying the current state of recreational infrastructure in Ukraine during post-war recovery. It explores the types, structure, and functions of recreational facilities, as well as their role in shaping domestic tourism, promoting public health, and fostering social integration of vulnerable groups. The study analyzes international experience in reconstructing recreational sectors after armed conflicts and outlines opportunities for its adaptation in the Ukrainian context. The current condition of Ukraine's recreational infrastructure and the impact of military actions on the functioning of recreational facilities are examined. Key challenges to industry recovery are identified. The thesis provides practical recommendations for facility modernization, digitalization of management, creation of pilot rehabilitation tours, development of public-private partnerships, and psychological recovery through tourism.

Keywords: recreational facilities, tourism, post-war recovery, rehabilitation, social adaptation, recreational infrastructure.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ.....	7
1.1. Поняття, види та класифікація рекреаційних закладів.....	7
1.2. Вплив рекреаційних закладів на розвиток туризму в Україні.....	12
1.3. Міжнародний досвід відновлення рекреаційних об'єктів у післявоєнний період.....	17
Висновки до першого розділу.....	20
2. АНАЛІЗ СТАНУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ.....	21
2.1. Сучасний стан та структура рекреаційної інфраструктури України.....	21
2.2. Вплив воєнних дій на функціонування рекреаційних закладів в Україні.....	26
2.3. Визначення основних проблем для відновлення рекреаційних закладів.....	29
Висновки до другого розділу.....	41
3. ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	43
3.1. Етапи та принципи відновлення рекреаційних закладів в Україні.....	43
3.2. Розробка практичних рекомендацій щодо відновлення рекреаційних закладів.....	48
3.3. Соціальні аспекти відновлення рекреаційних закладів.....	64
Висновки до третього розділу.....	70
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Післявоєнне відновлення України є багатовекторним завданням, що охоплює не лише економічну, інфраструктурну чи безпекову сферу, але й питання відновлення суспільного добробуту, психоемоційного стану населення, формування нових стратегій соціальної адаптації. У цьому контексті рекреаційні заклади відіграють надзвичайно важливу роль як простори фізичного та психологічного зцілення, реінтеграції та соціальної підтримки.

З огляду на масове переміщення населення, зростання кількості ветеранів, постраждалих та осіб із посттравматичними станами, питання реабілітації через туризм та відпочинок виходить на передній план. У той же час багато об'єктів рекреаційної інфраструктури зруйновано або не функціонують на належному рівні. Актуальність теми зумовлюється необхідністю сформувати сучасну модель рекреаційної системи, що буде відповідати викликам післявоєнного періоду та забезпечить сталий розвиток сфери туризму в Україні.

До вивчення функціонування та значення рекреаційних закладів зверталися такі дослідники, як Є. Желудківський, В. Гуменюк, Л. Мельник, О. Любіцева, І. Смаль та інші. У науковій літературі висвітлюються класифікація рекреаційних закладів, їхній вплив на розвиток туризму, економічні та екологічні аспекти функціонування. Окремі публікації присвячені реабілітаційному потенціалу рекреацій та їхній соціальній ролі.

Однак проблема саме післявоєнного відновлення рекреаційної інфраструктури, її соціальної функції у процесі національного відродження, використання терапевтичного туризму та гуманітарно орієнтованих форматів поки що не отримала належного рівня розкриття. Це зумовлює потребу в комплексному дослідженні, яке враховує як теоретичні основи, так і прикладні механізми відновлення галузі.

Мета дослідження — обґрунтувати необхідність та запропонувати практичні напрямки післявоєнного відновлення рекреаційних закладів України із урахуванням соціальної, туристичної та гуманітарної функції рекреації.

Задля досягнення мети потрібно розв'язати наступні завдання:

- проаналізувати типи, структуру та функції рекреаційних закладів;
- визначити вплив рекреаційних закладів на розвиток туризму в Україні;
- дослідити міжнародний досвід відновлення рекреацій після збройних конфліктів;
- оцінити сучасний стан рекреаційної інфраструктури в Україні;
- визначити вплив воєнних дій на функціонування рекреаційних закладів;
- визначити основні проблеми для відновлення рекреаційних закладів;
- розробити практичні рекомендації щодо відновлення рекреаційних закладів;
- запропонувати практичні механізми реабілітації населення через рекреацію.

Об'єктом дослідження є рекреаційна інфраструктура України як складова системи туризму.

Предметом дослідження є процеси післявоєнного відновлення рекреаційних закладів, їх соціальна роль та потенціал як інструменту адаптації й реабілітації населення.

У роботі застосовувалися такі методи:

- теоретико-аналітичний — для узагальнення наукових підходів до класифікації та функціонування рекреаційних закладів;
- порівняльний — для аналізу міжнародного досвіду;
- системний аналіз — для формування моделі стійкого розвитку галузі;

- графічний — для побудови схем, таблиць, інфографіки;
- методи соціального прогнозування — для визначення перспективних сценаріїв реабілітації.

Інформаційну базу склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів, аналітичні звіти, статистичні матеріали Державної служби статистики України, профільних міністерств, законодавчі акти, а також матеріали міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО, UNDP, ILO.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів та загальних висновків. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок друкованого тексту. Робота містить 8 таблиць, 4 рисунків, які розміщені на 6 сторінках. Список використаних джерел складається з 45 найменувань і поданий на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ

1.1. Поняття, види та класифікація рекреаційних закладів

Рекреаційні заклади - це спеціалізовані заклади короткочасного (щоденного, щотижневого) чи тривалого розміщення людей, призначені для задоволення їхніх рекреаційних потреб (лікувально-оздоровчих, культурно-освітніх і спортивних).

Зазвичай їх розташовують за межами постійного проживання людей, на територіях, що мають певний рекреаційний потенціал.

Серед рекреаційних закладів розрізняють санаторії, будинки та бази відпочинку, пансіонати, загальнокурортні та ін. лікувальні і культурно-спортивні центри, туристичні готелі, бази, мотелі й кемпінги, будинки мисливців, рибалок і будинки творчості (вчених, письменників, художників тощо), табори праці та відпочинку, а також спортивно-оздоровчі табори молоді. Разом із іншими підприємствами сфери обслуговування рекреаційні заклади утворюють курорти, зони відпочинку і туризму [21, с. 134].

Види рекреаційних закладів з прикладами та призначеннями наведено у таблиці 1.1.

Оздоровчі заклади є ключовими об'єктами для відновлення фізичного та психічного здоров'я населення. Вони включають санаторії, курорти, СПА-центри та реабілітаційні центри. Санаторії зазвичай пропонують медичні та профілактичні послуги, використовуючи природні ресурси, такі як мінеральні води чи лікувальні грязі. Курорти розташовуються у зонах із сприятливими природними умовами, наприклад, у горах чи поблизу морів, і надають широкий спектр послуг для оздоровлення. СПА-центри зосереджуються на релаксації, догляді за тілом та естетичних процедурах. Реабілітаційні центри спеціалізуються на медичній допомозі та відновленні після хвороб, травм або оперативних втручань.

Таблиця 1.1

Види рекреаційних закладів

Вид закладів	Приклади	Призначення
Оздоровчі заклади	Санаторії, курорти, СПА-центри, реабілітаційні центри	Відновлення здоров'я, лікування, реабілітація
Туристичні об'єкти	Готелі, туристичні бази, кемпінги, екотуристичні садиби	Забезпечення комфортного проживання та організації подорожей
Спортивно-рекреаційні заклади	Лижні бази, спортивні комплекси, водні центри	Проведення спортивних занять, змагань, активного відпочинку
Культурно-розважальні заклади	Парки розваг, музеї, театри, виставкові центри	Організація культурного дозвілля, розваг та пізнавальних заходів
Дитячі заклади відпочинку	Дитячі табори, літні школи, оздоровчі табори	Організація відпочинку, розвитку та оздоровлення дітей
Природно-рекреаційні зони	Національні парки, лісопарки, пляжі, озера	Рекреація на природі, екологічний туризм, збереження природи

Джерело: складено автором на основі [21, 29, 30]

Туристичні об'єкти забезпечують комфортне проживання, харчування та організацію дозвілля для подорожуючих. До цієї категорії належать готелі, туристичні бази, кемпінги та екотуристичні садиби. Готелі пропонують номери різного класу – від бюджетного до люксового, задовольняючи різноманітні потреби туристів. Туристичні бази зазвичай розташовуються в мальовничих місцевостях і орієнтовані на груповий чи сімейний відпочинок. Кемпінги створюють умови для ночівлі туристів із наметами чи трейлерами, особливо у віддалених природних зонах. Екотуристичні садиби приваблюють тих, хто шукає автентичний відпочинок у сільській місцевості з мінімальним впливом на природу.

Спортивно-рекреаційні заклади орієнтовані на активний спосіб життя, організацію занять спортом та проведення змагань. Лижні бази пропонують умови для зимових видів спорту, таких як лижний спорт чи сноубординг, включаючи обладнані траси та пункти прокату спорядження. Спортивні комплекси є універсальними закладами, які надають майданчики для тренувань, різноманітних видів спорту та фітнес-занять. Водні центри

створюють можливості для занять плаванням, веслуванням чи іншими водними активностями, особливо популярними влітку.

Культурно-розважальні заклади відіграють важливу роль у духовному розвитку та організації дозвілля населення. Вони включають парки розваг, музеї, театри та виставкові центри. Парки розваг пропонують різноманітні атракціони та розваги для всієї родини. Музеї є осередками пізнання, де відвідувачі можуть ознайомитися з історією, культурою чи науковими досягненнями. Театри задовольняють потребу в естетичному досвіді через перегляд драматичних, музичних чи танцювальних вистав. Виставкові центри організовують експозиції, ярмарки та презентації, сприяючи обміну ідеями та комерційним контактам.

Дитячі заклади відпочинку спеціалізуються на створенні умов для розвитку, навчання та оздоровлення дітей. Дитячі табори забезпечують насичену програму активного відпочинку з іграми, спортивними заходами та творчими майстер-класами. Оздоровчі табори орієнтовані на медичний нагляд, збалансоване харчування та зміцнення здоров'я дітей. Літні школи поєднують навчання та відпочинок, дозволяючи дітям здобувати нові знання в неформальному середовищі.

Природно-рекреаційні зони створюють умови для відпочинку на природі та збереження екологічного балансу. Національні парки є територіями з особливим природоохоронним статусом, що приваблюють туристів можливістю екотуризму та насолоди мальовничими ландшафтами. Лісопарки слугують місцем для прогулянок, пікніків та активного дозвілля. Озера, річки та пляжі забезпечують можливості для купання, риболовлі чи відпочинку біля води, сприяючи релаксації та зняттю стресу.

Ці види рекреаційних закладів відіграють важливу роль у покращенні якості життя, розвитку туризму та соціально-економічного потенціалу країни.

Рекреаційні заклади класифікують за різними критеріями залежно від їхньої мети, місця розташування, форми власності, цільової аудиторії тощо. Нижче подано основні підходи до класифікації.

1. За функціональним призначенням

- Оздоровчі заклади – санаторії, курорти, профілакторії, реабілітаційні центри, СПА-комплекси. Їх мета – забезпечити медичне лікування, профілактику та оздоровлення.
- Туристичні об'єкти – готелі, бази відпочинку, кемпінги, екотуристичні садиби. Забезпечують умови для проживання та організації подорожей.
- Культурно-розважальні заклади – парки розваг, музеї, театри, виставкові центри, концертні майданчики. Призначені для культурного розвитку, пізнавального дозвілля та розваг.
- Спортивно-рекреаційні заклади – спортивні комплекси, лижні бази, водні центри. Забезпечують можливості для активного відпочинку та занять спортом.
- Природно-рекреаційні зони – національні парки, природоохоронні території, пляжі, озера, лісопарки. Призначені для відпочинку на природі та збереження екосистем.

2. За територіальним розташуванням

- Урбаністичні – розташовані в межах міста, наприклад, парки культури, міські СПА, спортивні клуби.
- Приміські – знаходяться поблизу великих населених пунктів, наприклад, заміські бази відпочинку чи кемпінги.
- Регіональні – розташовані у віддалених або природно унікальних територіях, наприклад, гірські курорти, національні парки.

3. За цільовою аудиторією

- Для дорослих – оздоровчі заклади, СПА-центри, готелі.
- Для дітей – дитячі табори, оздоровчі центри, літні школи.
- Універсальні – готелі, курорти, спортивні комплекси, які обслуговують усі вікові групи.

4. За сезонністю використання

- Цілорічні – санаторії, готелі, музеї, спортивні комплекси, доступні протягом усього року.

— Сезонні – пляжі, лижні бази, літні табори, що функціонують залежно від пори року.

5. За формою власності

— Державні – фінансуються та управляються державою, наприклад, національні парки, дитячі оздоровчі табори.

— Приватні – належать приватним власникам, як-от готелі, туристичні бази, СПА-центри.

— Комунальні – перебувають у власності місцевих громад, наприклад, міські парки чи басейни.

6. За рівнем комфорту та послуг

— Економ-клас – бюджетні заклади з мінімальним набором послуг, наприклад, хостели, кемпінги.

— Середній рівень – заклади з хорошими умовами проживання та стандартним набором послуг.

— Преміум-клас – люксові заклади з високим рівнем обслуговування, наприклад, п'ятизіркові готелі, елітні СПА-комплекси.

7. За основним напрямом діяльності

— Медико-оздоровчі – орієнтовані на лікування та профілактику хвороб.

— Туристично-дозвілєві – забезпечують умови для відпочинку, подорожей та розваг.

— Екологічні – спеціалізуються на екотуризмі, забезпечують гармонійне поєднання відпочинку з природою.

Класифікація рекреаційних закладів допомагає визначити їхні ключові особливості, оцінити їхню роль у розвитку рекреаційної інфраструктури та спланувати ефективну діяльність у залежності від цілей та потреб користувачів.

Рекреаційні заклади є невід'ємною частиною туристичної та соціальної інфраструктури, сприяючи не лише відновленню фізичного і психологічного стану людини, але й соціально-економічному розвитку регіонів. Їх розмаїття

дозволяє задовольнити різноманітні потреби населення, від індивідуального відпочинку до масового туризму.

1.2. Вплив рекреаційних закладів на розвиток туризму в Україні

Рекреаційні заклади відіграють важливу роль у розвитку туризму, оскільки вони створюють умови для відпочинку, оздоровлення та культурного дозвілля. Україна має значний потенціал у сфері рекреації завдяки унікальному географічному положенню, різноманітному природному ландшафту та багатій культурній спадщині. Однак ефективне використання рекреаційних ресурсів потребує комплексного підходу, що включає модернізацію інфраструктури, покращення сервісу та впровадження сталих екологічних практик. Важливим завданням є підвищення конкурентоспроможності рекреаційних закладів, що сприятиме зростанню туристичного потоку як серед українців, так і серед іноземних відвідувачів.

Рекреаційні заклади включають санаторії, курорти, бази відпочинку, оздоровчі комплекси, еко-курорти, гірськолижні та морські туристичні центри. Вони сприяють розвитку різних видів туризму, зокрема лікувально-оздоровчого, екологічного, спортивного та культурного. Одним із ключових напрямів є лікувально-оздоровчий туризм, який базується на використанні природних ресурсів: мінеральних вод, лікувальних грязей, термальних джерел. Наприклад, курорти Трускавець, Моршин, Східниця та Хмільник мають світове визнання завдяки унікальному складу вод та сучасній санаторній інфраструктурі. Вони приваблюють як внутрішніх, так і іноземних туристів, сприяючи розвитку місцевої економіки та створенню нових робочих місць.

Розвиток екологічного туризму також значною мірою залежить від рекреаційних об'єктів. Національні парки та природні заповідники України, такі як Карпатський біосферний заповідник, Шацький національний

природний парк та Асканія-Нова, є важливими туристичними магнітами. Вони не лише забезпечують можливість відпочинку на природі, а й сприяють збереженню унікальних екосистем. Культурно-історичний туризм також активно пов'язаний із рекреаційними закладами. Наприклад, численні туристичні комплекси Львова, Кам'янця-Подільського та Чернігова пропонують не лише екскурсійні послуги, а й можливість комфортного відпочинку в готелях, садибах зеленого туризму та оздоровчих центрах.

Рекреаційні об'єкти відіграють значну роль у розвитку регіональної економіки. Вони створюють робочі місця у сфері туризму, готельного бізнесу, громадського харчування, транспорту та розваг. Також вони сприяють розвитку малого та середнього бізнесу, залучаючи підприємців до сфери обслуговування, організації екскурсій, роздрібної торгівлі та крафтового виробництва. Крім того, рекреаційні заклади генерують податкові надходження до місцевих бюджетів, що дозволяє фінансувати соціальні програми та інфраструктурні проекти. Зокрема, курортні регіони, такі як Закарпаття та Прикарпаття, мають значну частку доходів саме від туристичної та рекреаційної діяльності. Наприклад, у Буковелі, який є одним із найпопулярніших гірськолижних курортів України, було створено тисячі робочих місць у сфері гостинності, громадського харчування, індустрії розваг та транспорту. Завдяки розвитку рекреаційних об'єктів місцеві підприємці отримують можливість розвивати готельний бізнес, організовувати екскурсійні тури, відкривати ресторани та сувенірні крамниці.

Рекреаційні об'єкти також сприяють розвитку суміжних галузей, зокрема будівництва, транспорту, сільського господарства. Збільшення потоку туристів потребує вдосконалення дорожньої інфраструктури, розвитку залізничного та авіасполучення, розширення готельної мережі. Це, у свою чергу, стимулює створення нових підприємств та залучення інвестицій у місцеві громади, що сприяє їхньому загальному соціально-економічному розвитку.

Окрім економічної вигоди, рекреаційні об'єкти мають важливе соціальне значення. Вони сприяють підвищенню якості життя населення, створюючи можливості для оздоровлення, відпочинку та культурного розвитку. Розвиток рекреаційних закладів позитивно впливає на демографічну ситуацію в регіонах, адже сприяє зниженню рівня трудової міграції. У курортних містах та туристичних центрах молодь отримує можливість працювати у сфері туризму, що стимулює залишатися в рідному регіоні.

Важливим є визначення взаємозв'язку туризму та курортно-рекреаційної сфери. Гуменюк В. В. зазначає, що вони мають інтеграційний характер взаємодії, що відображено на рис. 1.1 «Схема ілюструє процес перетворення санаторно-курортної сфери в курортно-рекреаційну».

Рис. 1.1 Модель взаємозв'язку туризму та курортно-рекреаційної сфери

Джерело: [9, с. 33]

В українських реаліях – це складний, довготривалий етап трансформації заангажованої принципами розподілу економіки санаторно-курортних послуг у курортно-рекреаційну, яка існує на ринкових засадах як відкрита система для різних видів внутрішнього і в'їзного оздоровчого туризму» [9, с. 35].

Відповідна модель показує взаємозв'язок туризму з курортно-рекреаційною сферою, що поглинає в собі санаторно-курорту з використанням видів оздоровчого туризму. Необхідно констатувати, такий взаємозв'язок туризму та курортно-рекреаційної сфери принесе, значний результат соціально-економічного розвитку країни, та окремих регіонів в цілому.

Мельник Л. А. наголошує, що «Курортно-рекреаційна сфера забезпечує багатогранний вклад у формування національного багатства країни. З одного боку, – це доходи виробників курортно-рекреаційних послуг, створені робочі місця, фінансові потоки заробітної плати, соціальних трансфертів, податків, рентної плати, з іншого – інвестиції в людський капітал, з яким пов'язується суспільний розвиток і здоров'я нації» [12]. Незважаючи на всі переваги та мультиплікаційні ефекти галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери в Україні існує ряд проблем, що гальмують їх розвиток (рис. 1.2).

Незважаючи на значний потенціал, сфера рекреаційного туризму в Україні стикається з рядом проблем, серед яких застаріла інфраструктура багатьох санаторіїв і баз відпочинку, що не відповідає сучасним стандартам якості, недостатній рівень інвестицій у розвиток рекреаційної сфери, екологічні виклики, пов'язані з неконтрольованою експлуатацією природних ресурсів, забрудненням довкілля та відсутністю ефективних заходів щодо збереження природних зон. Важливою проблемою є низький рівень маркетингу та міжнародного просування українських рекреаційних об'єктів. Україна має значний потенціал для залучення іноземних туристів, однак недостатня рекламна стратегія обмежує ці можливості.

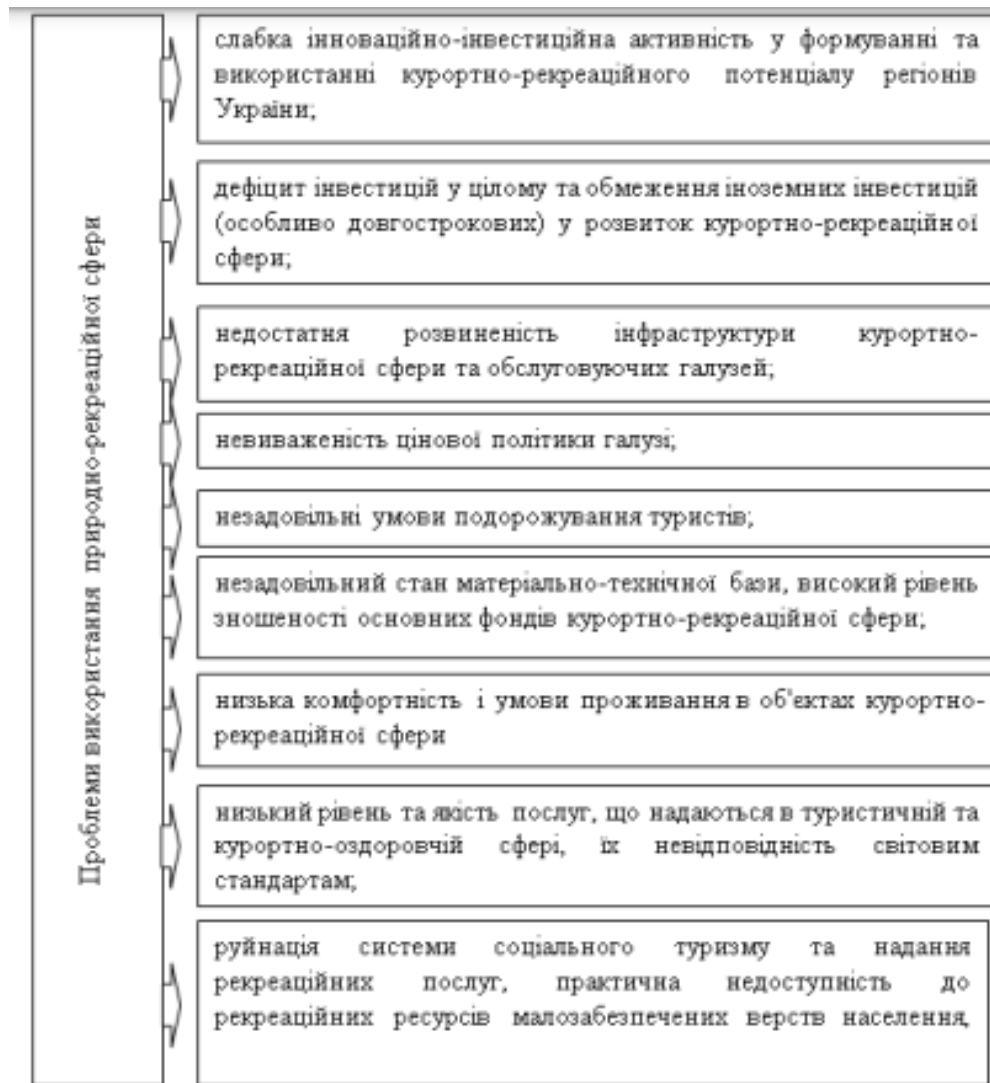

Рис. 1.2 Проблеми розвитку туризму та курортно-рекреаційної сфери України
Джерело: [31, с.44].

Для успішного розвитку рекреаційного туризму необхідно модернізувати інфраструктуру рекреаційних зон, залучаючи державні та приватні інвестиції. Важливим є розроблення стратегії сталого розвитку туризму, яка передбачає екологічну відповідальність та збереження природних ресурсів. Також необхідно покращити маркетингову політику та просування українських курортів на міжнародному рівні, використовуючи сучасні цифрові технології, туристичні форуми та міжнародні виставки. Ефективна підтримка малого та середнього бізнесу у туристичній сфері сприятиме створенню сприятливих умов для підприємництва та розвитку рекреаційної індустрії.

Рекреаційні заклади є ключовим фактором розвитку туризму в Україні, сприяючи економічному зростанню, створенню нових робочих місць, покращенню здоров'я населення та збереженню природного середовища. Однак для розкриття повного потенціалу цієї галузі необхідно забезпечити модернізацію інфраструктури, ефективний маркетинг та екологічну стійкість. Використовуючи міжнародний досвід та впроваджуючи сучасні підходи до управління рекреаційними ресурсами, Україна може стати привабливим туристичним напрямом не лише для внутрішніх, а й для іноземних туристів.

1.3. Міжнародний досвід відновлення рекреаційних об'єктів у післявоєнний період

Відновлення рекреаційних об'єктів у післявоєнний період є складним процесом, який потребує значних ресурсів, стратегічного планування та міжнародної співпраці. Світовий досвід демонструє різні підходи до цього питання, залежно від історичних, економічних та культурних особливостей регіонів. У даному розділі розглянуто приклади відновлення рекреаційних зон у країнах, що зазнали руйнівних наслідків військових конфліктів.

Досвід Німеччини: екологічна реставрація та урбаністичні рішення

Після Другої світової війни Німеччина зіткнулася з масовими руйнуваннями інфраструктури, включаючи рекреаційні зони. Значна увага була приділена збереженню та відновленню парків, скверів та природних заповідників у містах. Одним із найбільш яскравих прикладів є відновлення Англійського саду в Мюнхені, який був значною мірою зруйнований під час бомбардувань. Відновлення відбувалося із залученням місцевих громад і фінансуванням державних програм.

У Берліні після війни було створено значну кількість зелених зон, які стали основою для покращення якості життя населення. Зокрема, парк Тіргартен, який під час війни був знищений, був відновлений із застосуванням

сучасних підходів до ландшафтного дизайну. Унікальність німецького досвіду полягає у поєднанні історичного ландшафту з модернізацією інфраструктури, що зробило ці об'єкти не лише місцем відпочинку, а й важливими культурними просторами.

Японія: баланс між пам'яттю та розвитком

Досвід Японії, зокрема міст Хіросіми та Нагасакі, є прикладом комплексного підходу до відновлення рекреаційних зон. Одним із найвідоміших проектів є Меморіальний парк миру в Хіросімі. Його створення стало можливим завдяки поєднанню міжнародного фінансування та державної підтримки. Основним завданням було не лише відновлення рекреаційної зони, а й збереження пам'яті про трагедію, що відбулася в 1945 році.

Японія використовувала принципи екологічного будівництва та інтеграції природи у міське середовище. У процесі відновлення парків значна увага приділялася адаптації територій до нових кліматичних умов, збереженню природних ресурсів і створенню екологічно чистих зон відпочинку.

Балкани: акцент на культурному та туристичному потенціалі

Країни Балканського регіону, такі як Хорватія, Боснія і Герцеговина, Сербія, відновлювали рекреаційні об'єкти після збройних конфліктів 1990-х років. Одним із найбільш успішних прикладів є реставрація туристичних зон у Дубровнику, який зазнав значних пошкоджень. Після війни місто зробило ставку на відновлення своєї культурної спадщини, що включало не лише історичні будівлі, а й прилеглі парки, набережні та пляжі.

Важливим аспектом відновлення було залучення міжнародних інвесторів та організацій, таких як ЮНЕСКО, які допомагали відновлювати історичні та природні зони. Туристичний сектор став ключовим рушієм економіки, що дало змогу ефективно реабілітувати рекреаційну інфраструктуру та забезпечити робочі місця для місцевого населення.

Сучасний досвід Близького Сходу: міжнародна допомога та локальна ініціатива

У таких країнах, як Ірак та Сирія, які постраждали від збройних конфліктів останніх десятиліть, відновлення рекреаційних зон є частиною загальної стратегії постконфліктної реабілітації. Особливу роль відіграє міжнародна допомога, зокрема з боку ООН, ЮНЕСКО та Європейського Союзу. Прикладами успішного відновлення є парки у Багдаді та Дамаску, а також реставрація історичних комплексів у стародавньому місті Алеппо.

У цих регіонах великого значення набуває поєднання традиційних архітектурних рішень із сучасними екологічними технологіями. Наприклад, відновлення зелених зон супроводжується впровадженням систем водозбереження та використанням сонячної енергії.

Аналіз міжнародного досвіду показує, що ефективне відновлення рекреаційних об'єктів можливе за умови стратегічного планування, залучення міжнародних партнерів та інтеграції сучасних технологій. Для України, яка постала перед викликами післявоєнної реконструкції, важливо враховувати наступні аспекти [17, 22, 23]:

- Поєднання збереження історичних пам'яток із модернізацією інфраструктури.
- Використання екологічних технологій та адаптація до кліматичних умов.
- Розвиток туристичного потенціалу як основи економічного зростання.
- Залучення місцевих громад до процесу реконструкції та використання досвіду міжнародних організацій.

Застосування цих принципів дозволить Україні не лише відновити зруйновані рекреаційні об'єкти, а й створити нові, що відповідатимуть сучасним вимогам та потребам суспільства.

Висновки до першого розділу

У результаті теоретичного аналізу було встановлено, що рекреаційні заклади охоплюють широкий спектр об'єктів – від оздоровчих і культурно-дозвіллевих до спортивних і природоохоронних. Їх головне призначення – забезпечення умов для відпочинку, реабілітації та розвитку людини, а також формування сприятливого соціального середовища. У сучасних умовах вони відіграють не лише оздоровчу, а й соціально-економічну, гуманітарну та інтеграційну функції.

Детальна класифікація рекреаційних закладів за різними критеріями (функціональним призначенням, місцем розташування, формою власності, рівнем сервісу тощо) дає змогу глибше зрозуміти їхню роль у системі туризму та розробляти ефективні стратегії їхнього функціонування та відновлення. Окрему увагу приділено впливу рекреаційних закладів на розвиток туристичної галузі України, зокрема через створення робочих місць, стимулювання малого та середнього бізнесу, зростання внутрішнього і в'їзного туризму. При цьому підкреслено необхідність модернізації матеріально-технічної бази, підвищення рівня сервісу, впровадження екологічних практик і цифрових рішень.

Аналіз міжнародного досвіду відновлення рекреаційних об'єктів у післявоєнний період засвідчив, що стратегічне планування, поєднання культурної спадщини з сучасними інфраструктурними рішеннями, а також активна участь громад і міжнародних партнерів є ключовими чинниками успішної реконструкції.

Таким чином, теоретичні основи функціонування рекреаційних закладів, викладені у першому розділі, створюють наукове підґрунтя для подальшого аналізу сучасного стану рекреаційної інфраструктури України, виявлення основних викликів у контексті воєнних подій та розроблення практичних рекомендацій для її післявоєнного відновлення та модернізації.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

2.1. Сучасний стан та структура рекреаційної інфраструктури України

Рекреаційна система України формувалась упродовж десятиліть як комплекс інституцій, об'єктів і територій, що забезпечують організацію оздоровлення, активного відпочинку, туризму та культурного дозвілля. Завдяки своєму географічному положенню, різноманітному рельєфу, наявності гір, морського узбережжя, лісів, озер і мінеральних джерел, Україна має потужний потенціал для розвитку рекреаційної діяльності. Проте повномасштабна війна, яка триває з 2022 року, суттєво вплинула на функціонування рекреаційної галузі: частина територій стала тимчасово окупованою, інша — зазнала руйнувань інфраструктури, скорочення фінансування й евакуації персоналу.

До 2022 року в Україні функціонувало понад 350 санаторно-курортних закладів, 4000 сезонних об'єктів відпочинку (зокрема дитячих таборів), понад 2000 туристичних баз, пансіонатів, готелів із розширеним спектром послуг, десятки тисяч гектарів зелених зон у містах. За офіційними даними Державного агентства розвитку туризму України, у 2021 році туристичний потік в межах країни перевищував 12 мільйонів осіб, з яких значна частка користувалася послугами рекреаційних об'єктів. Основними напрямками були Чорноморське узбережжя, Карпати, Поділля, Полісся та курортні зони Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської й Одеської областей [37].

Після початку повномасштабного вторгнення РФ значна частина рекреаційних потужностей у південних, східних та частково північних регіонах була втрачена або тимчасово виведена з експлуатації. За оцінками UNDP (2023), понад 200 об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури було зруйновано або серйозно пошкоджено. Особливо постраждали курортні

зони в Херсонській області (Скадовськ, Лазурне), Миколаївській області (Коблево), а також популярні туристичні бази в Затоці (Одеська обл.) та на узбережжі Азовського моря. Багато рекреаційних зон стали недоступними через мінування, пошкодження транспортної інфраструктури або воєнну небезпеку [39].

У 2022–2024 роках основним напрямком розвитку залишалися безпечні регіони Західної та частково Центральної України. У Карпатах активно функціонували гірськолижні курорти (Буковель, Плай, Драгобрат), відновлювали діяльність санаторії Трускавця, Моршина, Східниці, Хмільника. Так, наприклад, санаторій «Карпати» у Трускавці у 2023 році прийняв понад 18 тисяч відвідувачів, тоді як середній показник до 2022 року становив 22–25 тисяч. У Моршині зросла кількість внутрішніх туристів за рахунок евакуйованих громадян та програм психологічного оздоровлення.

Паралельно розвивалися нові формати відпочинку — зокрема, еко- та агротуризм. В Івано-Франківській, Чернівецькій та Тернопільській областях відкривалися сільські садиби, кемпінги та маршрути для вело- і піших походів. У 2023 році понад 750 об'єктів сільського туризму зареєстровано офіційно, зокрема в гірських районах Буковини та Гуцульщини.

Міська рекреація також набирає обертів — у Києві, Львові, Вінниці, Чернівцях оновлюються парки, створюються урбан-пікнікові зони, спортивні простори, велодоріжки. Наприклад, у 2023 році в Києві було завершено реконструкцію Парку Муромець, відкрито нові скейт-зони та майданчики в межах програми «Kyiv Urban Park».

Сезонні дитячі табори зазнали значного скорочення. У 2021 році в Україні працювало понад 1400 оздоровчих таборів, у 2023 — лише близько 220 (дані МОН України). Частина таборів була перепрофільована у волонтерські чи гуманітарні центри [38].

Підсумовуючи, сучасна структура рекреаційних закладів України значною мірою змінилася під впливом війни, але зберігає потенціал до подальшого розвитку. Основний акцент сьогодні робиться на безпечних зонах,

розвиток внутрішнього туризму, цифровізацію галузі, розширення локальних ініціатив (еко-, агро- та вело-туризм), а також залучення міжнародної допомоги для відновлення пошкодженої інфраструктури.

Рисунок 2.1 демонструє різке скорочення кількості дитячих оздоровчих таборів в Україні за період 2021–2023 років. Найбільш суттєве падіння спостерігалось в 2022 році, коли через повномасштабне вторгнення значна частина таборів припинила роботу або була переобладнана для потреб евакуйованих. У 2023 році кількість таких закладів частково стабілізувалася, однак досі залишається на критично низькому рівні.

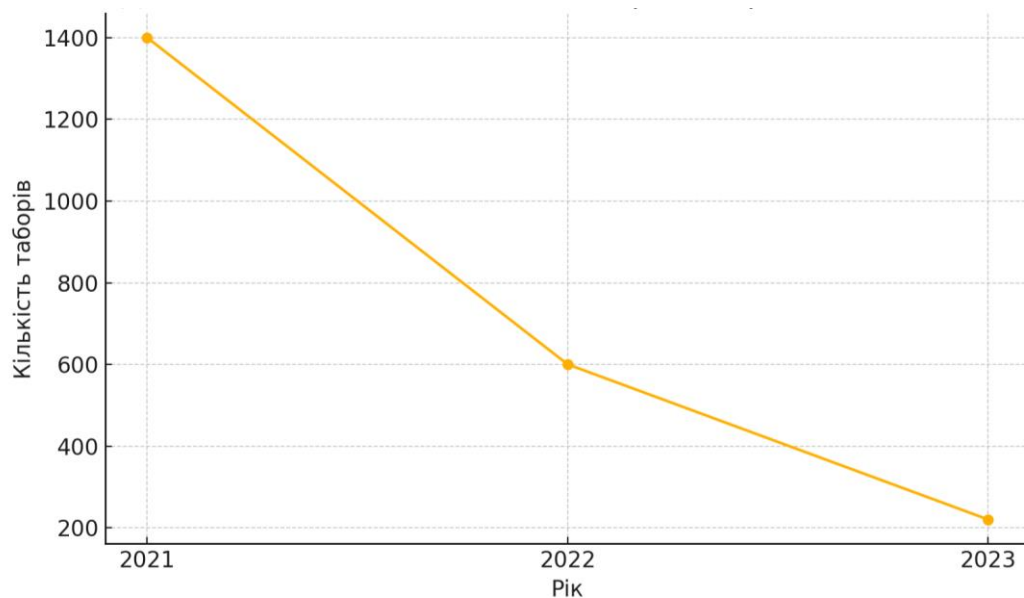

Рис. 2.1 Динаміка кількості дитячих таборів
в Україні (2021-2023)

Джерело: складено автором за [38]

Рисунок 2.2 ілюструє регіональні відмінності в збереженні та активності рекреаційної інфраструктури у 2023 році. Очевидним є лідерство західних областей — Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської, які залишаються безпечними для внутрішнього туризму. Значне скорочення об'єктів у південних і східних регіонах прямо пов'язане з бойовими діями та тимчасовою окупацією територій.

Рис. 2.2 Кількість активних рекреаційних закладів за регіонами у 2023 році

Джерело: складено автором за [37]

Таблиця 2.1.

Динаміка кількості основних типів рекреаційних закладів в Україні, 2021–2023

Тип закладу	2021	2022	2023
Санаторії та курорти	350	300	220
Туристичні комплекси	1800	1450	1300
Бази відпочинку	2100	1700	1600
Дитячі табори	1400	600	220
Міські рекреаційні зони	1200	1000	1050

Джерело: складено автором за [37]

Таблиця 2.1 узагальнює зміни в структурі рекреаційної інфраструктури за період з 2021 по 2023 рік. Найбільш суттєве зменшення простежується в сегменті дитячих таборів та санаторіїв, тоді як міські зони рекреації зазнали меншого скорочення завдяки модернізації в центральних і західних регіонах.

Таблиця 2.2 показує фактичну кількість активних рекреаційних об'єктів у ключових регіонах України станом на 2023 рік. Найвищі показники зафіксовано в західних областях, що підтверджує зростання внутрішнього туризму в умовах безпеки та стабільності.

Таблиця 2.2

Регіональний розподіл активних рекреаційних об'єктів у 2023 році

Регіон	Кількість закладів
Львівська	185
Івано-Франківська	160
Закарпатська	135
Київська	110
Одеська	40
Харківська	15
Херсонська	5

Джерело: складено автором за [39]

Отже, аналіз сучасного стану та структури рекреаційних закладів в Україні засвідчив значні трансформації галузі під впливом воєнних дій, міграційних процесів та змін у споживчій поведінці населення. Незважаючи на суттєві втрати, особливо в південних і східних регіонах, сфера рекреації демонструє адаптивність і здатність до відновлення. Визначальним трендом останніх років є розвиток внутрішнього туризму, зростання ролі західних областей, поширення еко- та агротуризму, а також оновлення міських рекреаційних просторів. Збереження та підтримка цієї галузі є важливою умовою для зміцнення фізичного і психологічного здоров'я населення, а також для формування економічного потенціалу регіонів у післявоєнний період.

2.2. Вплив воєнних дій на функціонування рекреаційних закладів в Україні

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року рекреаційна сфера зазнала масштабних руйнівних впливів, які призвели не лише до фізичного знищення значної частини об'єктів, а й до глибокої трансформації їх функціональної, соціальної та економічної ролі. Будучи традиційно сконцентрованими у прибережних, лісостепових, гірських та курортних регіонах, рекреаційні об'єкти виявилися в зоні бойових дій, тимчасової окупації або логістичної ізоляції, що зробило їх недоступними для туристів і відвідувачів.

За офіційними даними Державного агентства розвитку туризму України, станом на кінець 2023 року понад 210 об'єктів рекреаційної інфраструктури було повністю зруйновано або перебувало у непридатному стані для використання. Ще понад 400 об'єктів тимчасово припинили діяльність, а близько 300 були переобладнані для гуманітарних або оборонних потреб. Це включає бази відпочинку, пансіонати, санаторії, дитячі табори, туристичні комплекси, готелі, парки та культурно-дозвіллеві зони [39].

Особливо серйозні втрати зазнали регіони Півдня, Сходу та Півночі України. У Херсонській області, наприклад, до 2022 року функціонувало понад 150 закладів сезонного відпочинку (у Скадовську, Лазурному, Залізному Порті), більшість з яких було або знищено, або залишено без належного обслуговування через окупацію та бойові дії. У Коблево (Миколаївська область) лише 8 з понад 50 закладів змогли відновити мінімальну діяльність у 2023 році, здебільшого у вигляді притулків або волонтерських центрів. Святогірськ (Донецька область), відомий курорт на річці Сіверський Донець, був епіцентром бойових дій і повністю втратив рекреаційне значення.

Поряд із фізичними руйнуваннями, значного впливу зазнали інституційна та економічна структури галузі. Приватні підприємства, які оперували базами відпочинку та готельно-туристичними комплексами, зіштовхнулись з втратою майна, персоналу, страхового покриття, ринків

збуту. Багато з них були змушені закритися або призупинити діяльність на невизначений термін. За даними Торгово-промислової палати України, щонайменше 65% малих рекреаційних бізнесів втратили фінансову спроможність продовжувати роботу у 2023 році [45].

Не менш важливою проблемою є кадрова криза. Частина кваліфікованих працівників (менеджерів готелів, інструкторів, аніматорів, медичного персоналу в санаторіях) або мобілізовані, або змінили сферу діяльності. Підготовка нових кадрів також ускладнена через припинення роботи спеціалізованих коледжів і навчальних центрів у прифронтових зонах.

Водночас, багато рекреаційних об'єктів були перепрофільовані у гуманітарні структури. Наприклад, база відпочинку «Маяк» у Вінницькій області була пристосована під центр розміщення ВПО на 300 місць. Санаторій «Медобори» в Тернопільській області став реабілітаційним пунктом для поранених військових. Подібна практика набула поширення в Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Чернівецькій областях, де майже кожен п'ятий туристичний об'єкт тимчасово надає притулок або медичну допомогу.

Іншою формою адаптації стали спеціалізовані програми оздоровлення та реабілітації для військовослужбовців, ВПО, дітей, постраждалих від воєнних дій. Такі програми активно запроваджуються у Трускавці, Моршині, Східниці, Хмільнику. Наприклад, у 2023 році в межах проєкту «Відновлення разом» у Трускавці було проліковано понад 12 тисяч пацієнтів з категорії ветеранів та членів їхніх родин. Подібні ініціативи фінансуються з місцевих бюджетів, донорських грантів та благодійних фондів.

Крім того, змінився попит на формати рекреації. Через небезпеку великі скупчення людей стали небажаними, тому зріс інтерес до індивідуального або сімейного відпочинку, еко-туризму, сільських садиб, кемпінгів. Це породило зростання локального туризму в умовно безпечних регіонах. Зокрема, у 2023 році в Івано-Франківській області офіційно зареєстровано понад 400 нових суб'єктів у сфері зеленого туризму.

Не менш важливою є психосоціальна функція рекреації у воєнний час. У багатьох містах створюються урбаністичні простори з функціями психологічного відновлення. Прикладом є «Kyiv Urban Park», який з 2023 року включає спеціальні зони для роботи з дітьми, що пережили евакуацію або обстріли. У Чернівцях запроваджено міську програму «Рекреація без тривоги», яка передбачає відкриття зелених зон з укриттями та проведення публічних заходів з врахуванням сигналів повітряної тривоги.

На тлі всіх викликів формується новий тип стратегічного мислення у сфері рекреації — як елементу національної стійкості. Громади, органи місцевого самоврядування та підприємці розглядають рекреацію не лише як джерело прибутку, а як складову безпеки, здоров'я, соціальної інтеграції. У Державній стратегії післявоєнного відновлення України передбачено створення мережі медико-рекреаційних хабів, які будуть інтегровані в систему охорони здоров'я та надання послуг реабілітації.

Таким чином, вплив воєнних дій на функціонування рекреаційних закладів в Україні є багатоаспектним: від фізичної деструкції об'єктів і втрати ринків до трансформації функцій, перепрофілювання й посилення соціальної місії. Галузь виявила значний рівень адаптивності, а також потенціал для оновлення та сталого розвитку в умовах відбудови. У післявоєнний період саме сфера рекреації може стати одним із важливих інструментів відновлення життєздатності націй та реабілітації постраждалого населення.

2.3. Визначення основних проблем для відновлення рекреаційних закладів

Процес відновлення рекреаційних закладів після повномасштабної війни в Україні є складним, багатофакторним та вимагає комплексного підходу на національному, регіональному та місцевому рівнях. Попри високу соціальну значущість сфери відпочинку, оздоровлення та туризму, її відбудова

стикається з численними системними бар'єрами. Нижче наведено ключові групи проблем, які ускладнюють повноцінне відновлення рекреаційної інфраструктури.

Одним із найсерйозніших викликів для відновлення та повноцінного функціонування рекреаційної сфери України після початку повномасштабної війни є наявність постійних ризиків безпеки, зокрема мінної загрози та присутності вибухонебезпечних предметів (ВНП) на територіях, які раніше використовувалися в оздоровчих, туристичних або дозвіллевих цілях.

За даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), станом на початок 2024 року понад 30% території України потребує гуманітарного розмінування, зокрема й десятки тисяч гектарів, що раніше були зонами рекреації. До найбільш уражених регіонів належать Херсонська, Харківська, Миколаївська, Донецька, Луганська, Сумська області, де розташовувалися численні курортні села, прибережні табори, природні парки, еко-маршрути, санаторії та туристичні бази [40].

Мінування торкнулося не лише відкритих полів, а й лісових масивів, узбереж, лісопаркових зон, пляжів, а також підступів до водойм, наметових містечок і навіть частини міських зелених зон. Це робить практично неможливим не тільки функціонування рекреаційних закладів, а й проведення підготовчих робіт — огляду, проектування реконструкції, благоустрою тощо.

Наприклад, популярна рекреаційна зона Білогрудівський ліс поблизу Києва, яка до війни була одним із найбільших напрямків внутрішнього туризму, у 2023 році була офіційно закрита для відвідування через виявлення нерозірваних снарядів. Подібна ситуація спостерігається в лісах Харківщини поблизу Екопарку Фельдмана, де обстріли зруйнували інфраструктуру та залишили територію засіяною небезпечними боєприпасами.

Наявність мін і ВНП несе пряму загрозу життю та здоров'ю громадян, що фактично унеможливорює відкриття навіть частково вцілілих об'єктів. Крім того, вона створює правові обмеження — території, визнані потенційно небезпечними, не можуть бути допущені до експлуатації без сертифікованого

очищення, яке є складним, дороговартісним і тривалим процесом. За оцінками міжнародних експертів з GICHD (Женева), повне очищення рекреаційних зон на півдні та сході України може зайняти від 5 до 10 років.

Ще одним аспектом проблеми є недостатній рівень інформаційного оповіщення та маркування небезпечних територій. У багатьох селах і прибережних районах відсутні стабільні канали комунікації, належні попереджувальні знаки, мобільні додатки або онлайн-мапи з даними про розмінування. Це призводить до випадків несанкціонованого проникнення на небезпечні ділянки, особливо у весняно-літній період, коли місцеве населення або волонтери намагаються використовувати занедбані бази для тимчасового проживання.

Також актуальною проблемою є низький рівень фінансування програм очищення рекреаційних об'єктів. Основні державні ресурси спрямовуються на розмінування об'єктів критичної інфраструктури (енергетика, транспорт, житло), тоді як рекреація поки що розглядається як другорядний пріоритет. Міжнародні організації надають підтримку здебільшого в межах гуманітарного розмінування сільськогосподарських угідь, тоді як туристично-оздоровча інфраструктура залишається без фінансування або у «сірій зоні».

Крім фізичних загроз, фактор безпеки має й психологічний вимір — навіть після офіційного очищення, багато громадян побоюються повертатися на території, які нещодавно були зоною бойових дій або в медіапросторі асоціюються з небезпекою. Це значно знижує попит на послуги відновлених рекреаційних закладів, особливо серед сімей з дітьми та літніх людей.

У сукупності, безпекові ризики та мінування є фундаментальним бар'єром для будь-яких інвестицій, проєктних рішень або маркетингових стратегій у сфері відновлення рекреаційної інфраструктури. Без проведення системного, якісного та швидкого очищення територій, жоден об'єкт не зможе бути введений в експлуатацію відповідно до стандартів безпеки та очікувань відвідувачів.

Таким чином, одним із найсерйозніших викликів для відновлення та повноцінного функціонування рекреаційної сфери України після початку повномасштабної війни є наявність постійних ризиків безпеки, зокрема мінної загрози та присутності вибухонебезпечних предметів (ВНП) на територіях, які раніше використовувалися в оздоровчих, туристичних або дозвіллевих цілях.

Таблиця 2.3

Типи небезпечних територій — потенційні наслідки — вимоги до відновлення

Тип небезпечної території	Потенційні наслідки	Вимоги до відновлення
Міновані лісові масиви	Смертельна небезпека для туристів, заборона доступу	Повне гуманітарне розмінування, сертифікація, моніторинг
Узбережжя та пляжі з ВНП	Забруднення води, травматизм, зниження туристичної привабливості	Підводне розмінування, інженерне обстеження, екологічне очищення
Парки і зелені зони в містах	Небезпека для дітей, обмеження дозвілля	Обстеження ДСНС, інформування населення, встановлення знаків
Бази відпочинку біля колишніх бойових позицій	Знищення інфраструктури, ризик вибухів	Рекультивация територій, аудит вибухонебезпеки, дозвіл органів безпеки
Сільські туристичні маршрути	Небезпека для велосипедистів, піших груп	Створення безпечних маршрутів, встановлення GPS-навігації, супровід

Джерело: складено автором

Як демонструє таблиця 2.3, кожен тип забрудненої території потребує специфічного підходу до очищення, маркування та повернення в цивільне використання. Без реалізації чіткої стратегії гуманітарного розмінування жодна спроба запуску рекреаційних об'єктів у зонах ризику не буде успішною або безпечною для населення.

Наступна з найбільш критичних проблем, що стоїть на шляху до відновлення рекреаційної сфери України після 2022 року, — це фізичне знищення або глибока зношеність інфраструктури об'єктів відпочинку, оздоровлення та туризму. Руйнування носить як прямий характер — унаслідок

обстрілів, вибухів, бойових дій, так і опосередкований — унаслідок тривалого простою, відсутності обслуговування, крадіжок і вандалізму.

За даними Міністерства інфраструктури України, станом на середину 2024 року понад 250 рекреаційних об'єктів зазнали суттєвих або повних руйнувань, включаючи бази відпочинку, пансіонати, санаторії, кемпінги, готельні комплекси та дитячі табори. У деяких регіонах — таких як Херсонська, Донецька, Луганська, Миколаївська області — руйнування набувають тотального масштабу: знищено не лише житлові корпуси, але й технічні приміщення, котельні, басейни, лазні, їдальні, пірси, пляжну інфраструктуру, медичні блоки тощо [41].

Окремим викликом є руйнування інфраструктури доступу: під'їзних доріг, мостів, залізничних гілок, парковок, ліній електропередач, водогонів. Без повноцінного транспортування та логістики навіть відремонтований об'єкт не може функціонувати. Наприклад, популярні рекреаційні зони на Азовському узбережжі до 2022 року приймали сотні тисяч туристів на сезон, однак після руйнування мостів і траси Р47 повністю втратили транспортне сполучення.

У багатьох випадках інфраструктура не зруйнована, але критично зношена. Значна частина санаторіїв, баз відпочинку та пансіонатів була збудована ще у 1970–1980-х роках і не проходила капітального ремонту понад 30 років. Через війну обслуговування було повністю припинено, а умови перебування стали непридатними для розміщення відвідувачів. Проблеми включають прориви каналізаційних труб, іржаві системи водопостачання, застарілі електрощити, відсутність вогнезахисту, грибок, тріщини в несучих конструкціях.

Особливо критична ситуація у дитячих оздоровчих таборах, де наявність належної інфраструктури (огорожена територія, медпункт, протипожежні системи, питна вода, санвузли, харчоблок) є обов'язковою умовою для отримання ліцензії. За даними Міністерства молоді та спорту, у 2023 році лише

14% наявних таборів відповідали мінімальним стандартам безпеки, тоді як більшість потребували комплексної реконструкції або були закриті [42].

Ще одним бар'єром є відсутність сучасних комунікацій — швидкісного інтернету, мобільного зв'язку, автономного опалення, систем відеоспостереження. У післявоєнний період очікування споживачів будуть ще вищими, і об'єкти, що не відповідають базовим вимогам комфорту й цифрової доступності, не зможуть конкурувати.

Також суттєвим є те, що технічний стан значної частини об'єктів не документований. У зв'язку з руйнуванням державного реєстру об'єктів нерухомості на тимчасово окупованих територіях, у багатьох власників відсутні документи на право власності або проектно-технічна документація. Це унеможливорює подання заявок на участь у відновлювальних програмах або страхування об'єктів.

У сукупності, відсутність або непридатність інфраструктури робить неможливим швидке поновлення роботи рекреаційного сектора навіть за наявності інтересу з боку інвесторів чи громади. Повернення до повноцінного функціонування вимагає не лише ремонтних робіт, але й стратегічного переосмислення: чи доцільно відновлювати стару структуру, чи варто будувати сучасні модульні рекреаційні комплекси за новими стандартами сталого будівництва.

Таким чином, інфраструктурна проблема є однією з базових для всієї галузі. Її вирішення передбачає міжгалузеву координацію, залучення архітекторів, інженерів, екологів, а також запровадження нових підходів до фінансування та проектного менеджменту.

Також однією з ключових перешкод на шляху до ефективного відновлення рекреаційної сфери в Україні є глибокий кадровий дефіцит, що проявився особливо гостро після початку повномасштабної війни у 2022 році. Зниження кількості фахівців у цій галузі обумовлене кількома факторами: мобілізацією працівників, масовою міграцією населення, припиненням роботи профільних навчальних закладів, відтоком молоді з країни та згортанням

комерційної діяльності у сфері туризму, готельно-рекреаційного обслуговування та курортної медицини.

За даними Державного центру зайнятості, у 2023 році вакантність кадрів у сфері туризму, готельного господарства, організації дозвілля та санаторно-курортного обслуговування перевищила 45% порівняно з довоєнними роками [44]. Зокрема, найбільш дефіцитними стали такі категорії фахівців:

- адміністратори готелів, туркомплексів;
- інструктори з активного туризму (гірські гіді, водні інструктори, спортивні тренери);
- аніматори, організатори дозвілля;
- медичний персонал (лікарі-реабілітологи, масажисти, фізіотерапевти);
- спеціалісти із зеленого туризму та гіді-екскурсоводи.

Ситуацію ускладнює той факт, що значна частина досвідчених працівників була мобілізована до Збройних Сил України або перейшла до волонтерської діяльності. Інша частина — особливо жінки з дітьми — виїхала за кордон у пошуках безпечного середовища та стабільної роботи. За різними оцінками, у 2022–2023 роках близько 60% персоналу готельно-рекреаційного сектору в прикордонних і південних регіонах залишили місце постійної роботи, а значна частина з них не повернулася.

Війна також завдала удару по системі профільної освіти. У зоні бойових дій припинили роботу коледжі та училища, що готували фахівців із туризму, організації культурно-масових заходів, готельно-ресторанної справи, санаторно-курортного обслуговування. Зокрема, припинили набір або були переміщені такі навчальні заклади, як Слов'янський коледж туризму, Херсонський центр професійної освіти у сфері готельно-ресторанного бізнесу, Маріупольський професійний коледж. Водночас, далеко не всі переміщені заклади змогли зберегти матеріально-технічну базу та контингент студентів. Багато молоді обирає суміжні галузі або покидає Україну, що поглиблює дефіцит молодих фахівців.

Суттєвою проблемою є й втрата інституційної пам'яті, тобто вихід із системи досвідчених працівників, які тривалий час працювали в конкретних санаторіях, базах чи туркомплексах і володіли знанням специфіки локації, клієнтури, процесів обслуговування. Цей людський капітал важко відновити навіть у разі запуску закладу з новим персоналом.

Поглиблює проблему і низька мотивація до роботи в галузі. Через нестабільність, низькі заробітні плати, відсутність гарантій зайнятості та ризики безпеки багато потенційних працівників уникають працевлаштування в туристично-рекреаційному секторі. Наприклад, у 2023 році за статистикою кадрових платформ лише 1,2% усіх вакансій у сфері туризму були закриті протягом 30 днів — проти 12–15% у довоєнний період.

Певну надію дають регіональні ініціативи перекваліфікації та дуального навчання, які реалізуються у Львівській, Івано-Франківській та Закарпатській областях. У рамках програм USAID та U-LEAD деякі рекреаційні об'єкти розпочали співпрацю з коледжами щодо підготовки нових кадрів на місцях (наприклад, масажистів, інструкторів з туризму, фахівців із клієнтського сервісу). Водночас, масштаб цих програм поки що недостатній для перекриття загального дефіциту.

Таким чином, кадровий дефіцит виступає системною проблемою, що стримує не лише запуск наявних закладів, а й розробку нових проєктів. Його подолання вимагає державної політики у сфері освіти, стимулювання зайнятості, створення програм адаптації ветеранів і ВПО до роботи в рекреаційному секторі, а також загального підвищення престижу професій у сфері відпочинку, оздоровлення та туризму.

Окремо слід виділити екологічні наслідки воєнних дій, які безпосередньо позначилися на функціонуванні рекреаційних зон. Війна в Україні супроводжується масовими руйнуваннями, пожежами, витоками небезпечних речовин, обстрілами промислових і інфраструктурних об'єктів, що призводить до забруднення повітря, ґрунтів, водних ресурсів і лісів. За оцінками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України,

станом на 2024 рік зафіксовано понад 2 500 випадків екологічної шкоди, з яких значна частина стосується територій рекреаційного призначення.

Особливо загрозливою є ситуація у прибережних зонах Чорного та Азовського морів. Знищення очисних споруд, каналізаційної інфраструктури та морських портів призвело до забруднення води, що унеможливило купання, спортивне плавання чи організацію морських турів. Залізний Порт, Лазурне, Скадовськ фактично втратили природну привабливість через високий рівень забруднення морського середовища й загрозу мін.

У Карпатському регіоні, попри відсутність активних бойових дій, екосистема зазнала непрямих негативних впливів: через масову міграцію населення, хаотичну забудову та підвищене рекреаційне навантаження на природоохоронні території. Наприклад, в Національному природному парку «Сколівські Бескиди» у 2023 році було зафіксовано перевищення граничної кількості туристів у літній період на 35%, що спричинило ерозію ґрунтів, накопичення сміття та пошкодження маршрутів. Подібна ситуація спостерігається у НПП «Гуцульщина», де з'явилися нові нелегальні кемпінги без інфраструктури збору відходів.

Також важливим екологічним викликом є мінування природних територій, у тому числі лісів, степів, паркових зон. За даними ДСНС України, понад 30% зелених зон на Півдні та Сході країни є потенційно небезпечними через наявність вибухонебезпечних предметів. Це унеможливило організацію рекреаційної діяльності на цих територіях навіть після звільнення та часткового відновлення інфраструктури [40]. Наприклад, у Харківській області лісопаркова зона біля Печеніг до війни використовувалася як місце активного туризму та сімейного відпочинку, а зараз перебуває в статусі тимчасово забороненої для відвідування.

Зростає й ризик деградації природних екосистем, оскільки багато об'єктів рекреації втратили охоронний статус або фізичну охорону. Збільшилися випадки самовільної вирубки лісу, несанкціонованого використання земель природного фонду, забудови в охоронних зонах

водосховищ і річок, особливо в областях, де переміщені особи шукають нове житло. Ці процеси несуть загрозу довгостроковій екологічній стабільності регіонів та порушують принципи сталого використання рекреаційних ресурсів.

Таким чином, екологічні наслідки війни значною мірою ускладнюють не лише фізичне відновлення об'єктів рекреації, а й обмежують безпечне та стале використання природних територій. У післявоєнний період екологічна безпека та відновлення природного середовища мають стати однією з пріоритетних складових у державній стратегії розвитку туризму та рекреації.

Зниження попиту через зміну поведінки населення

Серед критичних факторів, що гальмують повноцінне відновлення рекреаційної сфери України, важливе місце посідає зниження платоспроможного попиту з боку населення, обумовлене глибокими трансформаціями соціальної поведінки, психологічного стану, структури витрат і пріоритетів у воєнний період. Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року українське суспільство зазнало радикальних змін, які безпосередньо вплинули на ставлення громадян до відпочинку, оздоровлення та споживання рекреаційних послуг.

Насамперед, значно зменшилася реальна купівельна спроможність населення. За даними Державної служби статистики України, у 2022–2023 роках понад 60% домогосподарств зменшили витрати на дозвілля, туризм та оздоровлення. Близько 45% громадян взагалі не планували жодних поїздок протягом року, а 20% користувалися лише безкоштовними або мінімально оплачуваними формами дозвілля в межах місця проживання. Така економія пов'язана з втратою доходів, скороченням робочих місць, девальвацією гривні та загальним зростанням вартості життя [37].

По-друге, вплинула психологічна та емоційна втома населення. В умовах щоденних повітряних тривог, новин про втрати, обстрілів і невизначеності багато людей не сприймають відпочинок як пріоритет. Поширена думка про те, що «не час відпочивати» або «відпочинок — це

морально неприйнятно, коли інші воюють». Це особливо характерно для сімей військовослужбовців, волонтерів, переселенців і тих, хто зазнав втрат.

Крім того, важливим бар'єром є страх та недовіра до безпеки. Значна частина населення не впевнена в тому, що відпочинок у рекреаційних закладах, навіть у безпечних регіонах, є на 100% безпечним. Побоювання виникають у зв'язку з наближеністю до кордону, недосконалістю систем оповіщення, відсутністю укриттів у туристичних об'єктах або недостатньою поінформованістю про поточний стан інфраструктури. Особливо це стосується батьків, які не бажають відправляти дітей до оздоровчих таборів або літніх шкіл відпочинку без гарантій захисту.

Змінилася і поведінка споживачів на ринку рекреаційних послуг. Замість традиційного морського чи санаторного відпочинку багато українців почали обирати короткотривалі виїзди на природу, дачний туризм, локальні маршрути, без витрат на готельне проживання. Поширився формат «одноденного туризму» — короткі виїзди на авто або велосипеді в межах своєї області. Також зросла популярність онлайн-дозвілля — від віртуальних екскурсій до психологічних курсів відновлення, що замінює класичні форми рекреації.

Окремої уваги заслуговує ситуація в середовищі внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За даними Міністерства соціальної політики, станом на початок 2024 року в Україні зареєстровано понад 4,8 млн ВПО. Переважна більшість з них не мають сталих доходів або змушені витрачати ресурси на оренду житла, медичні потреби та базові товари, тому відпочинок, навіть у пільгових умовах, розглядається як другорядна потреба. Крім того, частина з них не має юридичного статусу, що обмежує участь у безкоштовних оздоровчих програмах [43].

Ці фактори загалом формують нову модель рекреаційного попиту, що відрізняється такими рисами:

— зростання запиту на безпечний, бюджетний, локальний відпочинок;

- зменшення попиту на класичні санаторії, які потребують довготривалого перебування;
- інтерес до некомерційних форм дозвілля (парки, екопикніки, прогулянки);
- очікування соціального супроводу, знижок, грантових програм тощо.

У відповідь на ці зміни деякі регіони запровадили програми часткової компенсації витрат на відпочинок, особливо для дітей військовослужбовців і ВПО. Наприклад, у Львівській та Закарпатській областях діють місцеві ініціативи щодо оздоровлення школярів за кошти ОТГ та донорських фондів. Проте, навіть ці програми охоплюють обмежене число осіб і не створюють масового туристичного потоку.

Таким чином, зниження попиту через зміну поведінки населення є не менш важливою проблемою для галузі, ніж руйнування чи нестача кадрів. Без комплексної інформаційної політики, соціального маркетингу, розширення доступу до пілг та відновлення довіри, очікувати швидкого повернення населення до активного рекреаційного життя буде передчасно.

Таким чином, проаналізовані проблеми, з якими стикається рекреаційна галузь України у період війни, демонструють комплексний характер викликів, що охоплюють інфраструктурну, кадрову, економічну, безпекову та соціально-поведінкову площини. Для системного узагальнення ситуації доцільним є використання інструменту стратегічного аналізу — SWOT, що дозволяє структурувати наявні внутрішні сильні та слабкі сторони галузі, а також зовнішні можливості і загрози, які мають бути враховані при формуванні політики відновлення та розвитку рекреаційного потенціалу України.

Таблиця 2.4

SWOT-аналіз галузі рекреації України (2024–2025)

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
----------------------------	-----------------------------

• Потужний природний потенціал • Гнучкість і адаптивність галузі • Активність місцевих громад • Підтримка донорських програм • Зростання попиту на екотуризм	• Руйнування об'єктів і доріг • Низьке фінансування • Застарілі потужності • Дефіцит кадрів • Юридична невизначеність
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
• Реабілітаційні програми для ВПО та військових • Гранти та підтримка ЄС/США • Модернізація туризму • Внутрішній туризм • Інтеграція до державної стратегії	• Мінна небезпека • Зниження доходів населення • Погіршення екології • Відтік молоді • Можливість ескалації бойових дій

Джерело: складено автором

Наведений SWOT-аналіз дозволяє системно оцінити актуальний стан галузі рекреації в Україні, виокремити сильні сторони, внутрішні проблеми, зовнішні можливості та ризики, які мають бути враховані при плануванні відновлення інфраструктури, персоналу, інвестиційної привабливості та політики державної підтримки.

Таким чином, відновлення рекреаційної галузі вимагає не лише фізичної реконструкції об'єктів, але й комплексної державної політики, яка охоплюватиме питання безпеки, фінансування, кадрового забезпечення, правової ясності, екологічного очищення та стимулювання внутрішнього туризму. Без вирішення цих проблем повноцінне повернення рекреаційної сфери до ефективного функціонування буде неможливим.

Висновки до другого розділу

Комплексний аналіз стану рекреаційних закладів України на сучасному етапі показав, що ця галузь опинилася в надзвичайно уразливому становищі внаслідок повномасштабної війни, структурної кризи державного управління, зношеності інфраструктури та багаторічного недофінансування. Воєнні дії спричинили фізичне знищення або критичне пошкодження значної частини

рекреаційного фонду, особливо в південних, східних і північних регіонах України. Згідно з даними місцевих адміністрацій, лише у 2022–2023 роках понад 1200 об'єктів рекреаційної інфраструктури зазнали руйнувань або втратили функціональність через бойові дії, мінування територій, розкрадання обладнання або переміщення населення.

Водночас, в умовах затяжної воєнної кризи, чітко проявляється соціальна значущість та потенціал рекреаційної сфери — як інструменту не лише відпочинку, але й реабілітації, психологічної підтримки, соціального згуртування. Особливу роль у цьому контексті відіграють оздоровчі заклади, санаторії, природно-рекреаційні зони, а також нові формати — мобільні відновлювальні табори, туристичні маршрути для ветеранів, програми «відпочинок + психологічна підтримка» для дітей ВПО. Це вимагає концептуального переосмислення підходів до відновлення галузі — від фізичного відбудування об'єктів до створення нової, адаптивної та інклюзивної рекреаційної моделі.

Здійснений SWOT-аналіз галузі дозволив виявити її ключові сильні сторони: унікальне природне різноманіття України, потенціал зростання внутрішнього туризму, наявність людського капіталу та готовність частини громад до управління інфраструктурою на місцях. Разом із тим, слабкими сторонами залишаються фрагментованість управління, відсутність системної статистики щодо пошкоджень, низький рівень цифровізації, кадровий дефіцит та морально застаріла матеріальна база. Окрім цього, значну загрозу становлять безпекові ризики, екологічні втрати, зменшення платоспроможності населення та втрата цільових груп (особливо в дитячих і молодіжних закладах).

Аналіз статистичних даних, візуалізованих у представлених графіках та діаграмах, підтвердив наявність чіткої динаміки зменшення кількості функціонуючих рекреаційних закладів, особливо в сільській місцевості та у прифронтових зонах. З іншого боку, можна відзначити зростання запиту на створення пілотних проектів з реабілітації та психологічного відновлення, в

тому числі у форматі терапевтичного туризму, соціального волонтерського туризму, сімейного та молодіжного відпочинку з освітньо-реабілітаційним компонентом.

Водночас, у період з 2022 по 2024 рік в окремих регіонах, насамперед у західній Україні, було реалізовано низку локальних ініціатив з ревіталізації рекреаційних зон, створення нових об'єктів на базі непрацюючих пансіонатів, санаторіїв, таборів. Це доводить, що навіть в умовах війни існують точки зростання, які можуть стати основою для розробки стратегій регіонального розвитку.

Таким чином, результати другого розділу свідчать про необхідність реалізації комплексного підходу до відновлення рекреаційної сфери України. Він має базуватися на інтеграції безпекових, інфраструктурних, соціальних та економічних рішень, із урахуванням діджиталізації, принципів сталого розвитку, екологічної відповідальності та орієнтації на нові потреби населення в поствоєнний період. Лише такий підхід дозволить не лише відновити втрачені потужності, а й створити нову якість рекреаційних послуг, орієнтованих на зцілення та згуртування українського суспільства.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАКЛАДІВ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Етапи та принципи відновлення рекреаційних закладів в Україні

Процес відновлення рекреаційної інфраструктури України в умовах післявоєнної реконструкції повинен бути не лише інженерно-будівельним, а й стратегічно орієнтованим. Йдеться про створення нової, безпечної, адаптивної та соціально значущої моделі рекреації, що відповідає викликам воєнного досвіду, потребам населення та перспективам сталого розвитку. Для цього необхідно чітко окреслити етапність і принципи, які мають лягти в основу державної політики, програм місцевого самоврядування та ініціатив громадянського суспільства.

Таблиця 3.1

Етапи відновлення рекреаційних закладів в Україні

Етап	Назва	Пріоритетні дії	Приклади реалізації
I	Аудит і стабілізація	Розмінування, геообстеження, технічна інвентаризація, консервація об'єктів, маркування небезпечних зон	Бородянка, Київщина: очистка озера, створення карти мінної небезпеки; HALO Trust
II	Первинне відновлення	Відновлення комунікацій, облаштування доріг, укриттів, підключення до електро- та водопостачання	Закарпаття: реконструкція кемпінгу для ВПО; Київщина: табір «Берізка», фінансування USAID
III	Функціональна реконструкція	Капітальний ремонт корпусів, закупівля обладнання, адаптація під нові функції, інклюзивність	Житомирщина: ремонт молодіжної бази «Лісова казка»; Вінниччина: оздоровчий центр ветеранів
IV	Модернізація та інновації	Цифровізація, впровадження екотехнологій, маркетинг, створення нових форматів — хабів, глемпінгів	Львівська обл.: ветеранський хаб з мобільним додатком; Карпати: глемпінг із сонячними панелями

Джерело: складено автором

Перший етап є фундаментальним, адже передбачає забезпечення базової безпеки та збір достовірної інформації про стан об'єктів. У рамках стабілізаційного етапу відбувається розмінування територій, очищення ландшафту від вибухонебезпечних предметів, визначення рівня пошкоджень будівель та інженерної інфраструктури. Паралельно здійснюється геоінформаційне картування об'єктів, фіксація координат та складання технічних паспортів, необхідних для подальшого проектування. У разі критичних пошкоджень — проводиться консервація залишків споруд. Також на цьому етапі важливо встановити маркування небезпечних зон, тимчасові обмеження доступу, облаштувати пункти базового медичного або психологічного супроводу для місцевого населення. Основними виконавцями етапу виступають ДСНС України, міжнародні гуманітарні організації (зокрема HALO Trust, MAG), територіальні громади, а також інженерні підрозділи ЗСУ.

На другому етапі цього етапі починається реальна фізична реконструкція інфраструктури: першочергово — відновлення транспортної доступності до об'єкта (ремонт під'їздів, мостів, доріг), відбудова комунікацій (електро- та водопостачання, каналізація, зв'язок), а також внутрішніх мереж і обладнання систем вентиляції, опалення, пожежної безпеки. Особливої уваги потребує облаштування укриттів у відповідності до вимог ДБН, включаючи аварійне освітлення, вентиляцію, запас води та зв'язок. Часто на цьому етапі використовуються тимчасові рішення — модульні санітарні блоки, мобільні електростанції, еко-будівлі. Основна мета — забезпечити базову функціональність та відновити доступ до об'єкта для цільових груп: дітей, ветеранів, ВПО. Прикладами реалізації цього етапу є проекти реконструкції в Житомирській, Чернігівській та Київській областях, реалізовані спільно з програмами USAID та місцевими адміністраціями.

Третій етап передбачає повномасштабне відновлення об'єктів відповідно до сучасних вимог і стандартів. Реконструюються або будуються з нуля спальні корпуси, їдальні, медичні та реабілітаційні кабінети, спортивно-оздоровчі споруди, зони активного дозвілля. Заклади оснащуються сучасним

обладнанням, меблями, медичною апаратурою. Впроваджуються інклюзивні рішення — пандуси, ліфти, інформаційні табло шрифтом Брайля. Також на цьому етапі об'єкти перепрофілюються під нові функції, наприклад, бази відпочинку трансформуються у центри психологічної допомоги для військовослужбовців або багатофункціональні молодіжні простори. Важливо, що на цьому етапі активно залучаються як державні субвенції, так і кошти міжнародних фондів (UNDP, U-LEAD), а також інвестори через механізми державно-приватного партнерства.

Фінальний четвертий етап спрямований на те, щоб зробити відновлені заклади конкурентоспроможними, сучасними та привабливими для нових категорій користувачів. Передбачено цифровізацію сервісів (електронне бронювання, QR-навігація, мобільні застосунки), розвиток маркетингової присутності (створення сайтів, таргетована реклама, SEO), впровадження «зелених» рішень — сонячних панелей, систем повторного використання води, біофільтрів. Стратегічною метою цього етапу є перетворення рекреаційних об'єктів на багатофункціональні хаби відпочинку, навчання, реабілітації та екологічного просвітництва, які можуть залучати як внутрішній туризм, так і міжнародні програми співпраці. Прикладом такої модернізації є створення сучасного ветеранського центру на Львівщині, а також запуск нових форматів — еко-таборів, глемпінгів, кемпінгових хостелів у Карпатах.

Визначення чіткої етапності процесу відновлення рекреаційних об'єктів дозволяє ефективно структурувати дії, розподілити ресурси та забезпечити послідовність від ліквідації наслідків воєнних дій до повної модернізації галузі. Проте лише формальна поетапність не гарантує сталості результатів і довготривалого ефекту. Для досягнення комплексного, стійкого й соціально орієнтованого оновлення необхідно опиратися на систему ключових принципів, які повинні супроводжувати кожний з етапів і бути інтегрованими у стратегічне планування відбудови.

Таким чином, наступним кроком у дослідженні стає аналіз основоположних принципів, що забезпечують якість, інклюзивність,

безпечність і ефективність усіх процесів, пов'язаних із реконструкцією та модернізацією рекреаційної інфраструктури України в післявоєнний період.

Ключові принципи відновлення рекреаційної інфраструктури

1. Принцип безпеки.

Першочерговою умовою функціонування будь-якого рекреаційного об'єкта є повна безпека для відвідувачів. Це стосується насамперед мінної загрози, наявності вибухонебезпечних предметів, ризиків повітряних тривог та інших наслідків воєнних дій. Кожна локація, що планується до запуску, має пройти сертифікацію відповідними структурами (ДСНС, гуманітарними організаціями), бути нанесеною на мапу безпечних маршрутів і обладнана сучасною системою оповіщення, відеоспостереженням та укриттями. Безпека — фундаментальний критерій як для державних перевірок, так і для довіри населення до нових рекреаційних форматів.

2. Принцип соціальної орієнтованості.

Післявоєнна рекреаційна система має працювати не стільки за комерційною логікою, скільки в напрямку задоволення потреб найбільш постраждалих і вразливих категорій населення. Серед них — внутрішньо переміщені особи (ВПО), ветерани бойових дій, родини загиблих, діти, люди з інвалідністю. Заклади повинні адаптувати програми, маршрути, форми дозвілля та оздоровлення відповідно до потреб цих груп. Важливо впроваджувати моделі пільгового оздоровлення, безкоштовні путівки, партнерські проєкти з благодійними фондами та міжнародними організаціями.

3. Принцип екологічної відповідальності.

Процеси реконструкції не повинні спричиняти додаткового навантаження на довкілля. Рекреаційні зони, як елемент природного капіталу, мають відновлюватися з використанням сталих практик. Це включає впровадження енергоефективних технологій (сонячні панелі, геліосистеми), екологічні матеріали, біотуалети, системи збору дощової води, локальну утилізацію відходів. Особливої уваги потребує рекультивація земель, очищення водойм та збереження ландшафтної і флористичної автентичності.

4. Принцип децентралізації та локальної участі.

Успішне відновлення можливо лише за активної участі місцевих громад, які краще розуміють специфіку територій, мають локальні ресурси, традиції та ініціативи. Саме органи місцевого самоврядування повинні стати координаторами реконструкції — визначати пріоритетні об'єкти, формувати проекти, залучати інвесторів. Бюджети ОТГ, донорські кошти та громадське співфінансування можуть стати ефективними інструментами реалізації реконструкційних ініціатив.

5. Принцип інклюзивності та безбар'єрності.

Нові або реконструйовані заклади мають бути безбар'єрними не лише фізично, а й організаційно. Інфраструктура повинна передбачати повний доступ для осіб з інвалідністю (пандуси, ліфти, адаптовані туалети, номери), людей похилого віку, родин із дітьми. Також важливо враховувати мовну інклюзивність, доступність інформації, можливість супроводу. Дотримання норм ДБН щодо інклюзивності має стати обов'язковою умовою для проектування та сертифікації об'єктів.

6. Принцип інноваційності та цифровізації.

Сучасна рекреаційна система повинна використовувати технології для покращення сервісу, ефективного управління та зручності для відвідувачів. Це включає онлайн-бронювання, інтерактивні карти, мобільні додатки для навігації, QR-коди з історією місцевості, систему електронної оцінки якості обслуговування. Цифрова трансформація також дозволяє забезпечити прозорість у розподілі послуг і контроль за ефективністю фінансування.

7. Принцип державно-приватного партнерства.

Зважаючи на обмеженість бюджетних ресурсів, ключовим напрямом має стати залучення бізнесу до відновлення через механізми державно-приватного партнерства (ДПП). Це може включати передачу об'єктів в оренду з інвестиційними зобов'язаннями, податкові пільги, компенсацію відсоткових ставок за кредитами, спільне управління об'єктами. Приватні ініціативи

можуть стати каталізатором нових форматів: глемпінгів, оздоровчих хабів, туристичних центрів, екотаборів.

Упровадження зазначених етапів та принципів дозволить перейти від хаотичного реагування на потреби до системного і прозорого процесу національного відновлення галузі, який матиме позитивний соціальний, психологічний та економічний ефект. З урахуванням масштабів руйнувань та обмежених ресурсів, така структурована стратегія є критично необхідною умовою для сталого розвитку рекреаційної інфраструктури в Україні у післявоєнний період.

Відновлення рекреаційної інфраструктури в Україні після масштабних руйнувань, спричинених війною, потребує системного, послідовного та інтегрованого підходу. Воно має базуватись на чітко окресленій етапності та комплексі ключових принципів, які забезпечують не лише фізичну реконструкцію, а й якісну трансформацію галузі відповідно до викликів і потреб сучасності.

3.2. Розробка практичних рекомендацій щодо відновлення рекреаційних закладів

На основі аналізу сучасного стану галузі, виявлених проблем та викликів, з урахуванням етапності та принципів відновлення, доцільним є формування системи практичних рекомендацій, які можуть бути застосовані органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та інвесторами для реалізації ефективного, безпечного та сталого відновлення рекреаційної інфраструктури в Україні.

1. Формування Національного реєстру пошкоджених та потенційно відновлюваних об'єктів

Одним із ключових інструментів у сфері післявоєнного відновлення рекреаційної інфраструктури України має стати створення єдиного

Національного реєстру пошкоджених та потенційно відновлюваних об'єктів. Його призначення полягає не лише в упорядкуванні інформації, але й у забезпеченні прозорості управлінських рішень, розподілу ресурсів, а також в активізації залучення зовнішніх інвесторів та партнерів. У реєстрі мають бути зібрані дані про всі рекреаційні заклади, які зазнали руйнувань, перебувають у занедбаному стані або мають потенціал для перепрофілювання. Це дозволить об'єктивно оцінити масштаби пошкоджень, визначити першочергові об'єкти для відновлення, а також сформулювати державну політику в цій сфері на основі реальних показників.

Реєстр повинен функціонувати як інтерактивна онлайн-платформа з картографічним відображенням об'єктів та розширеною інформаційною карткою для кожного з них. У цій картці доцільно передбачити такі параметри, як географічне розташування, форма власності, юридичний статус, рівень технічного ушкодження, доступність комунікацій та транспортної інфраструктури, наявність або відсутність розмінування території, стан прилеглого середовища, фотоматеріали та результати обстеження. Особливо важливо зазначати можливості перепрофілювання закладу — наприклад, у центр психологічної реабілітації, сімейний оздоровчий табір, мобільний кемпінг або соціальний готель.

Така платформа має бути доступною у відкритому форматі як для органів влади, так і для інвесторів, благодійних фондів, громадських організацій та потенційних користувачів. Впровадження публічного реєстру сприятиме підвищенню довіри до державних ініціатив, оптимізації процесів реконструкції, створенню рівних умов для участі в програмах грантового фінансування або державно-приватного партнерства. Вона також стане інструментом для моніторингу прогресу — з можливістю оновлення статусу об'єктів: від “законсервованого” до “у процесі відновлення” або “готового до експлуатації”.

Координація створення і підтримки реєстру повинна здійснюватися на рівні Міністерства відновлення України у співпраці з Державним агентством

розвитку туризму, Міністерством цифрової трансформації, ДСНС, місцевими органами влади та аналітичними центрами. Збір первинних даних може здійснюватися на основі фотофіксації, геоінформаційного картування, звітів балансоутримувачів, а також даних громадських ініціатив.

В умовах обмеженого бюджету та високої конкуренції за донорські ресурси, саме наявність такого реєстру дозволить Україні більш аргументовано подавати заявки на міжнародну допомогу, ефективно координувати зусилля на регіональному та національному рівнях, а також уникнути дублювання ініціатив. Крім того, він надасть можливість заздалегідь розробити концепції перепрофілювання кожного об'єкта відповідно до локальних потреб, демографічної ситуації, екологічних факторів і доступних ресурсів.

У підсумку, формування Національного реєстру — це не просто технічний захід, а стратегічна основа для ефективного, прозорого і прогнозованого відновлення рекреаційної галузі в післявоєнній Україні. Реєстр стане ключовим механізмом інтеграції даних, ухвалення обґрунтованих рішень і досягнення максимальної віддачі від кожної вкладеної гривні державного чи донорського фінансування.

2. Розробка типових проєктів реконструкції рекреаційних об'єктів

Ефективне відновлення рекреаційної інфраструктури України в післявоєнний період потребує не лише локальних ініціатив і фінансування, а й системного підходу до проектування та будівництва. Одним із найраціональніших рішень у цьому напрямі є впровадження типових проєктів реконструкції, що дозволяють значно скоротити терміни проектування, зменшити витрати на розробку документації, уніфікувати підхід до безпеки, екологічності та інклюзивності.

Типові проєкти — це заздалегідь підготовлені та погоджені архітектурно-будівельні рішення, які можна адаптувати до конкретних умов без необхідності створювати кожен об'єкт «з нуля». У випадку з рекреаційними закладами, такі проєкти мають враховувати різні категорії

об'єктів — від сезонних таборів до стаціонарних баз відпочинку, а також регіональні особливості: лісові, гірські, приморські та степові зони. Уніфікація має охоплювати функціональні блоки: житлові корпуси, харчові зони, санітарні блоки, адміністративні приміщення, інфраструктуру для інклюзивного доступу, мобільні укриття тощо.

Ключовою особливістю типових рішень має стати адаптація до сучасних викликів, насамперед безпекових. Проєкти повинні обов'язково передбачати наявність укриттів, систем оповіщення, аварійних виходів, обмеженого доступу до зони відпочинку сторонніх осіб, а також можливість швидкого закриття чи евакуації об'єкта. Крім того, вони мають бути орієнтовані на максимальну екологічність: використання енергоощадних матеріалів, автономних систем водо- та енергозабезпечення, біотуалетів, сонячних панелей, систем збору дощової води.

Не менш важливим є інклюзивний дизайн — кожен тип проєкту має відповідати стандартам доступності для осіб з інвалідністю, людей похилого віку, родин з дітьми. Це стосується не лише фізичного доступу до споруд (пандуси, ліфти, широкі проходи), але й доступу до інформації (таблички шрифтом Брайля, аудіогіди, контрастні позначки). Інклюзивність у післявоєнний період — не просто етична вимога, а обов'язкова складова адаптації для великої частини населення, яке зазнало фізичних або психологічних травм.

Окремим блоком у типовій проєктній документації мають стати мобільні рішення — модульні об'єкти, які можуть бути швидко змонтовані або демонтовані, переміщені в іншу локацію, масштабовані відповідно до кількості відвідувачів. Це особливо актуально для регіонів з тимчасовими безпековими обмеженнями або сезонною експлуатацією об'єктів. Модульні конструкції дозволяють за короткий час створити функціональну інфраструктуру для розміщення, харчування, оздоровлення або культурного дозвілля.

Розробку та поширення таких типових проєктів доцільно здійснювати на рівні центральних органів виконавчої влади, зокрема Міністерства розвитку громад, Міністерства відновлення та Державного агентства розвитку туризму у співпраці з профільними інститутами архітектури, урбаністики та енергоефективності. Також важливо забезпечити відкритий доступ до бібліотеки типових проєктів через офіційні онлайн-платформи — з можливістю завантаження креслень, кошторисів, специфікацій і посібників з адаптації.

Застосування типових проєктів має стати обов'язковим або рекомендованим підходом для програм, що реалізуються за рахунок державного чи донорського фінансування. Це не лише уніфікує технічні рішення, але й дозволить впровадити систему моніторингу якості, стандартизованих тендерних вимог та порівнюваних результатів. У підсумку, типові проєкти можуть стати архітектурною основою нової моделі відпочинку в Україні — сучасної, безпечної, соціально відповідальної та швидкої у впровадженні.

3. Пілотні програми пільгового оздоровлення у відновлених закладах

У післявоєнний період одним із пріоритетних напрямів розвитку рекреаційної політики держави має стати запуск пілотних програм пільгового оздоровлення, орієнтованих на найбільш уразливі категорії населення. Такий підхід дозволить не лише забезпечити базові потреби громадян у фізичному та психологічному відновленні, але й протестувати ефективність відбудованої інфраструктури, виявити слабкі місця в організації сервісів і сприяти підвищенню довіри до оновленої рекреаційної системи.

Пілотні програми варто впроваджувати у регіонах, де вже проведено первинне відновлення рекреаційних закладів або завершено реконструкцію баз відпочинку, таборів, санаторіїв. Основними цільовими групами для участі у таких програмах мають бути внутрішньо переміщені особи (ВПО), військовослужбовці та ветерани, діти з постраждалих територій, багатодітні родини, люди з інвалідністю. Надання цим категоріям можливості

безкоштовного або частково субсидійованого оздоровлення відповідає соціальним завданням держави та є важливим елементом гуманітарної стратегії відновлення.

Механізм реалізації пілотних програм може включати виділення бюджетних коштів на умовах співфінансування з місцевими громадами, залучення донорських ресурсів та грантових інструментів, а також розподіл відповідальності між міністерствами, муніципалітетами та самими закладами. У перспективі до участі можуть долучатися і приватні партнери, які зможуть використовувати соціальні пільгові програми як частину корпоративної відповідальності або у форматі публічно-приватного партнерства.

Особливістю пілотних програм має бути не лише проживання чи харчування, а повноцінна реабілітаційна програма: заняття з психологом, групові активності, арт-терапія, спортивні секції, прогулянки на природі, навчальні майстер-класи. Для дітей доцільно передбачити інтерактивні екологічні маршрути, ігрові табори, локації з інтеграцією у навчальний процес. У випадку із ветеранами важливо забезпечити також присутність медичного персоналу, зокрема фахівців з посттравматичних розладів (ПТСР), масажистів, фізіотерапевтів.

У межах таких програм також доцільно апробувати нові організаційні моделі роботи відновлених закладів: короткотривалі мікровідпочинки (2–3 дні), мобільні виїзні локації, гібридні оздоровчі маршрути, що поєднують проживання, екскурсії, освітні заходи. Це дозволить краще оцінити функціональність інфраструктури, персоналу, логістичних рішень, систем безпеки.

Результати реалізації пілотних програм мають стати основою для масштабування моделі пільгового оздоровлення у рамках Національної програми відновлення. Важливо, щоб після завершення пілотного етапу були зібрані відгуки учасників, проаналізовано фінансову ефективність, визначено типові організаційні проблеми. На основі цієї інформації можливо сформулювати

реалістичні державні стандарти послуг для подальших хвиль запуску аналогічних ініціатив по всій країні.

Таким чином, пілотні програми пільгового оздоровлення є не лише формою соціальної допомоги, але й інструментом апробації нової моделі рекреаційної системи, що відповідає післявоєнним потребам, сприяє соціальній згуртованості та демонструє конкретну користь від процесу відновлення.

4. Залучення громад до процесу проектування та управління

У контексті післявоєнного відновлення та модернізації рекреаційної інфраструктури України особливої актуальності набуває принцип широкого залучення місцевих громад до процесу проектування, прийняття рішень і подальшого управління відновленими закладами. Такий підхід не лише сприяє врахуванню реальних потреб населення, але й формує відчуття співвідповідальності за збереження об'єктів, активізує місцеві ініціативи та сприяє ефективнішому використанню ресурсів.

Залучення громад доцільно починати ще на етапі попереднього планування реконструкції. Проведення публічних консультацій, опитувань, круглих столів, слухань або онлайн-голосувань дозволяє зібрати пропозиції щодо бажаного функціонального наповнення, форм обслуговування, цільових груп користувачів та навіть просторового зонування об'єкта. Така комунікація не лише підвищує якість проєкту, а й формує підтримку серед місцевих мешканців, що критично важливо для довгострокового функціонування закладу після його запуску.

Окрему увагу слід приділити формуванню громадських наглядових рад або дорадчих органів при відновлених закладах. До їхнього складу можуть входити представники місцевих рад, ОСББ, молодіжних ініціатив, учасники бойових дій, педагоги, лікарі, фахівці з туризму, урбаністи. Такі ради можуть здійснювати моніторинг прозорості фінансування, участь у затвердженні планів розвитку, контроль за якістю послуг і процедур відбору персоналу.

Наявність подібних органів підвищує довіру до закладу, запобігає корупційним ризикам і дозволяє швидше реагувати на потреби споживачів.

Особливо ефективним є залучення громад на етапі управління і програмного наповнення відновлених об'єктів. Місцеві жителі можуть ініціювати тематичні заходи, волонтерські програми, організовувати екскурсії, тренінги, мистецькі акції, заняття для дітей або осіб з інвалідністю. Частину функцій (наприклад, прибирання територій, вирощування продуктів, ведення краєзнавчих екскурсій) можна делегувати громадським організаціям, освітнім закладам або соціальним підприємствам, що сприяє зайнятості населення й економічному відновленню громади.

Слід також передбачити механізми партнерства між відновленими об'єктами та місцевими школами, коледжами, молодіжними радами та культурними установами. Це може реалізовуватися у вигляді спільних проєктів — наприклад, екологічні табори, культурно-освітні майданчики, історичні реконструкції або туристичні маршрути на основі локального спадку. Участь громади в управлінні закладом трансформує його з "державного майна" в життєвий центр для громади, інтегрований у її соціальний і культурний простір.

Управління рекреаційними об'єктами за участі громади може також набувати інституційних форм, таких як комунальні некомерційні підприємства, кооперативи, громадські платформи або фонди підтримки. Така децентралізація сприяє створенню гнучких управлінських моделей, здатних оперативно адаптуватися до умов ринку, викликів безпеки та потреб населення.

У підсумку, залучення громади — це не лише про "почути думку мешканців", а про включення громадян у процес творення, реконструкції та сталого функціонування простору відпочинку. Саме такий підхід є запорукою того, що відновлені рекреаційні заклади стануть не тимчасовими рішеннями, а довгостроковими якісними осередками спокою, соціалізації та відновлення в повоєнній Україні.

5. Розробка механізмів державно-приватного партнерства (ДПП)

В умовах післявоєнного відновлення України, коли ресурси державного бюджету обмежені, а потреби у відбудові масштабні, особливого значення набуває активне залучення приватного сектора до реконструкції рекреаційної інфраструктури. Одним з найбільш ефективних інструментів у цьому контексті виступає механізм державно-приватного партнерства (ДПП), що дозволяє поєднати суспільно значущу мету з економічною зацікавленістю інвестора, а також знизити ризики як для бізнесу, так і для держави.

Запровадження механізмів ДПП у сфері рекреації дає змогу прискорити темпи відновлення, забезпечити інноваційність, ефективне управління і високий рівень сервісу. У той самий час воно дозволяє зменшити навантаження на бюджет, уникнути неефективного використання коштів та залучити експертизу приватного сектора у сфері туризму, логістики, будівництва, обслуговування клієнтів. У післявоєнний період це особливо актуально для відновлення дитячих таборів, курортних баз, кемпінгів, еко-зон та об'єктів відпочинку поблизу водойм чи лісових масивів.

Реалізація ДПП передбачає створення прозорої системи мотивації для інвесторів. До основних форм таких механізмів належать: довгострокова оренда об'єктів, передача об'єктів в управління з інвестиційними зобов'язаннями, спільне фінансування реконструкції, концесійні угоди, корпоративне спонсорство. Приватний партнер може здійснити капітальний ремонт, побудувати нові корпуси або об'єкти інфраструктури, впровадити цифрові сервіси, натомість отримуючи можливість частково комерційного використання об'єкта з фіксованими соціальними зобов'язаннями перед громадою чи державою.

Важливо, щоб модель ДПП у сфері рекреації базувалася на балансі інтересів: держава визначає соціальні функції об'єкта (наприклад, надання 30% путівок для ВПО або дітей безкоштовно), а приватний сектор отримує підтримку у вигляді податкових пільг, компенсацій відсоткових ставок, грантів на модернізацію, спрощених процедур оренди або пільгового доступу

до державної землі. Така модель вже успішно застосовується в європейських країнах, зокрема в Польщі, Хорватії, Словаччині — для відновлення туристичних кластерів та медично-оздоровчих комплексів.

Для розвитку ДПП у сфері рекреації в Україні доцільно запровадити пілотну державну програму підтримки інвесторів у відновлення туристично-оздоровчих об'єктів. Вона має включати каталог об'єктів, доступних до реконструкції через ДПП (на основі Національного реєстру), типові форми договорів, інвестиційні паспорти регіонів, дорожню карту процедур та зразки проєктів. Така програма має супроводжуватись інформаційною кампанією, конкурсним відбором заявок та консультаційною підтримкою бізнесу.

Особливий акцент слід зробити на залученні малого та середнього бізнесу (МСБ), який зазвичай має більше гнучкості, ближчий до локальних потреб і готовий інвестувати у малі об'єкти — кемпінги, будиночки, глемпінги, оздоровчі точки, зони відпочинку на природі. Для МСБ важливо створити умови “вхідного квитка” — спрощену процедуру, мінімальні інвестиційні бар'єри, готові проєктні рішення, чіткі строки реалізації та підтримку на місцевому рівні.

Варто також передбачити моніторинг ефективності ДПП, який включатиме регулярну оцінку результатів проєктів: обсяг інвестицій, кількість відвідувачів, кількість наданих безкоштовних або пільгових послуг, відгуки користувачів, зайнятість персоналу тощо. Позитивні кейси можуть бути масштабовані на інші регіони за підтримки держави.

У довгостроковій перспективі розвиток державно-приватного партнерства стане основою нової моделі публічного сервісу у сфері рекреації — гнучкої, адаптивної, фінансово життєздатної. Саме ДПП може забезпечити перехід від бюджетної залежності до ефективного багатостороннього управління інфраструктурою відпочинку в Україні.

6. Інтеграція елементів медичної та психологічної реабілітації

Окрему і надзвичайно важливу роль у післявоєнному відновленні рекреаційної інфраструктури України відіграє інтеграція медичних і

психологічних компонентів у структуру закладів відпочинку та оздоровлення. Повномасштабна війна спричинила глибокі травми не лише фізичного, а й психоемоційного характеру у значної частини населення. У зв'язку з цим нова модель функціонування рекреаційної сфери повинна виходити за межі класичного відпочинку і включати комплекс реабілітаційних послуг, спрямованих на відновлення життєвих сил, зниження рівня стресу та подолання наслідків посттравматичних розладів.

Насамперед інтеграція має реалізовуватись через переосмислення функціонального призначення відновлених об'єктів. Наприклад, класичні санаторії або дитячі табори можуть бути частково перепрофільовані на реабілітаційні центри для ветеранів, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб або родин, що втратили житло. При цьому в межах таких закладів необхідно передбачити цілісний медико-психологічний простір, де поряд із дозвіллям та природними ресурсами будуть доступні консультації лікарів, психологів, масажистів, фахівців з фізіотерапії, а також заняття з арт-і музикотерапії, групові психоосвітні тренінги, підтримувальні сесії.

Крім медичного персоналу, варто залучати психологів, кризових консультантів, соціальних педагогів, які можуть працювати як постійно, так і за ротаційною моделлю у відновлених рекреаційних закладах. Важливо, щоб такі фахівці мали досвід роботи з військовими, дітьми, особами, які пережили втрату, вимушену міграцію чи травматичні події. Впровадження таких програм дозволить не лише поліпшити психоемоційний стан населення, але й забезпечити профілактику соціальної ізоляції, депресії, агресії, що є типовими наслідками посттравматичних станів.

Особливу увагу слід приділити розробці індивідуалізованих програм відновлення — з урахуванням віку, соціального статусу, рівня травматизації та загального фізичного стану відвідувачів. Такі програми можуть включати різні модулі: від активного відпочинку та фізичних тренувань до релаксаційних практик, ментального відновлення та коучингових сесій. Водночас рекреаційні об'єкти повинні мати можливість взаємодіяти з

системою охорони здоров'я — наприклад, через електронні направлення, обмін інформацією з лікарями, телемедицину.

Інтеграція реабілітаційного компоненту можлива також через спеціалізовані табори та короткотривалі заїзди (від 5 до 10 днів), що комбінують фізичну активність, психотерапію та групові активності. Наприклад, для ветеранів можуть бути розроблені програми з гірських походів із психологічним супроводом, заняття з медитації та навичок стресостійкості. Для дітей із постраждалих регіонів — ігрові практики, арт-групи, майстерні, спрямовані на стабілізацію психоемоційного стану.

Особливо ефективним є поєднання медичних і соціальних послуг з природними факторами: свіже повітря, вода, ліс, ландшафтна терапія мають потужний ресурс для самовідновлення. Тому доцільно відновлювати об'єкти саме в регіонах із сприятливими екологічними умовами — Закарпаття, Полісся, Карпати, Поділля, узбережжя Чорного моря.

Інтеграція таких практик потребує не лише програмного планування, але й архітектурно-функціонального переосмислення простору: тиха кімната для відпочинку, сенсорна кімната, приміщення для групових сесій, тренажерна зона, місця усамітнення на природі. Все це має бути закладено у типові проєкти відновлення та реконструкції рекреаційних закладів.

Таким чином, медична та психологічна реабілітація має стати невід'ємною складовою нової філософії рекреаційної політики — орієнтованої не лише на туризм чи дозвілля, а на відновлення повноцінного життя громадян. В умовах післявоєнної трансформації українського суспільства така інтеграція — не додаткова опція, а необхідна стратегічна складова державної гуманітарної політики.

7. Застосування цифрових рішень для управління та промоції

У сучасних умовах цифрова трансформація стає невід'ємною частиною ефективного управління будь-якою інфраструктурою, зокрема й у сфері рекреації. У післявоєнний період використання цифрових технологій відіграє ключову роль у відновленні, організації, популяризації та моніторингу роботи

рекреаційних закладів. Цифрові рішення дозволяють не лише оптимізувати управлінські процеси, а й підвищити прозорість, привабливість для користувачів, залучити нові аудиторії та сформувати сучасний бренд українського відпочинку.

Насамперед цифрові технології мають бути інтегровані на етапі електронного обліку та моніторингу відновлених об'єктів. Зокрема, доцільним є створення єдиної електронної платформи з інтерактивною картою рекреаційних ресурсів України. Така платформа повинна містити базову інформацію про кожен об'єкт — розташування, умови проживання, наявність укриття, спеціалізацію, пільги, безпековий статус тощо. Вона має стати інструментом для прийняття управлінських рішень державою, а також доступним сервісом для громадян і туристів.

Крім картографічних сервісів, цифровізація управління передбачає впровадження електронної системи бронювання та реєстрації у відновлених закладах. Це дозволить уникнути черг, зменшити навантаження на адміністративний персонал, вести точний облік завантаженості, пільгових категорій, контролювати кількість відвідувачів у реальному часі. У перспективі така система може бути інтегрована з платформою «Дія», що відкриває можливості для автоматичної перевірки документів, підтвердження пільг, отримання електронних ваучерів на оздоровлення.

У сфері управління доцільно впроваджувати CRM-системи (системи управління відносинами з клієнтами), які дозволять збирати зворотний зв'язок, формувати персоналізовані пропозиції, будувати довготривалі зв'язки з відвідувачами. Також можна використовувати хмарні сервіси для управління внутрішніми процесами закладу — закупівлями, персоналом, логістикою, фінансовим плануванням.

Окремим напрямом є використання цифрових технологій у сфері промоції та маркетингу. Для популяризації відновлених об'єктів необхідно активно застосовувати інструменти таргетованої реклами у соціальних мережах, контент-маркетинг, створення віртуальних турів, відеоекскурсій,

3D-візуалізацій територій та номерного фонду. Сучасний відвідувач очікує високої цифрової прозорості: фото, відгуки, можливість перевірити умови в онлайн, зв'язатися з адміністратором через месенджери, оформити бронювання через смартфон.

Особливу увагу варто приділити цифровій доступності для пільгових категорій. Це означає, що онлайн-сервіси мають бути інклюзивними — адаптованими для осіб з вадами зору, слуху, літніх людей. Необхідно передбачити голосове озвучення інтерфейсу, контрастність елементів, підтримку української жестової мови у відео, просту навігацію. Це дозволить забезпечити цифрову рівність доступу до сервісів.

Цифрові інструменти також можуть бути використані для аналітики та прогнозування попиту. Завдяки інтеграції з Google Analytics, соціальними мережами, платформами онлайн-бронювання можна отримувати детальну статистику про відвідуваність, сезонність, популярність послуг, задоволеність клієнтів. Ці дані дають змогу адаптувати пропозиції, ефективніше планувати персонал, ціноутворення, рекламні кампанії.

У підсумку, цифровізація рекреаційної сфери є не лише сучасною вимогою часу, а й основою для підвищення ефективності, прозорості та привабливості системи оздоровлення в Україні. Завдяки цифровим рішенням вдасться не лише оперативно відновити сферу відпочинку, але й зробити її конкурентоспроможною, доступною, інклюзивною та орієнтованою на потреби повоєнного суспільства.

Уже сьогодні в Україні реалізуються низка ініціатив, які демонструють успішну інтеграцію цифрових рішень у сферу рекреації. Один із яскравих прикладів — проєкт цифровізації дитячих таборів та оздоровчих центрів Львівської області, реалізований на базі платформи CampPro. Система дозволяє здійснювати онлайн-реєстрацію дітей, автоматичний розподіл по заїздах, облік харчування, медичних даних та створення електронної карти відпочинку. У межах цього рішення керівники таборів отримали доступ до CRM-панелі, а батьки — до особистого кабінету, де можуть відстежувати

перебування дитини, комунікувати з персоналом та отримувати цифрові фотозвіти.

Ще один показовий кейс — пілотна інтеграція електронних сертифікатів на оздоровлення в додатку «Дія», яку у 2023 році ініціювало Міністерство цифрової трансформації спільно з Міністерством соціальної політики. Завдяки цьому рішенню батьки дітей із пільгових категорій можуть подавати заявки на оздоровлення в кілька кліків, отримувати підтвердження сертифікатів та бронювати табори без паперової бюрократії. Система автоматично перевіряє право на пільгу, фіксує кількість доступних місць і дозволяє державі вести повний контроль за цільовим використанням коштів.

Також у межах міжнародного проєкту U-LEAD з Європою кілька громад Івано-Франківської та Черкаської областей отримали грантову підтримку на створення віртуальних туристичних маршрутів — цифрових мап, що включають інтерактивні точки, QR-навігацію, відеоекскурсії та голосові гіді. Ці інструменти вже сьогодні працюють у форматі Progressive Web App (PWA), що дозволяє використовувати їх навіть без встановлення на смартфон.

Завдяки цим та подібним ініціативам цифрова трансформація в сфері відпочинку перестає бути декларативною й поступово перетворюється на новий стандарт комфорту, прозорості та ефективності у взаємодії між державою, рекреаційними закладами й користувачами послуг.

8. Проведення щорічного аудиту ефективності відновлення

Успішне та прозоре відновлення рекреаційної інфраструктури після завершення активної фази бойових дій в Україні неможливе без систематичного моніторингу результативності та ефективності реалізованих проєктів. У цьому контексті ключовим інструментом управління має стати щорічний аудит ефективності відновлення, який дозволяє не лише оцінювати прогрес, а й своєчасно виявляти проблеми, оптимізувати фінансові витрати, вивчати запити користувачів і підвищувати якість послуг у відбудованих закладах.

Аудит має охоплювати як кількісні, так і якісні показники — від кількості реконструйованих об'єктів до задоволеності відвідувачів, відповідності наданих послуг стандартам безпеки, санітарії, інклюзивності. Особливу увагу слід приділяти таким критеріям, як: ступінь використання закладу (завантаженість протягом сезону), відсоток пільгових користувачів, рівень залучення місцевої громади, економічний ефект для територіальної громади (надходження, створення робочих місць), екологічний вплив та наявність реабілітаційної складової.

Важливо, щоб аудит мав багаторівневу структуру: державну (централізований аналіз результатів реалізації програм з боку профільних міністерств), регіональну (звітність з боку обласних адміністрацій), локальну (перевірка конкретного закладу). Оцінювання має відбуватися як на основі самозвітів закладів, так і за участю незалежних експертів, представників громадськості, професійних аудиторів. Результати щорічного аудиту повинні бути оприлюднені у відкритому доступі — через портали відновлення, державні сайти або спеціалізовані платформи у форматі інтерактивних звітів, що забезпечить прозорість процесу.

Крім інституційної функції контролю, аудит є також інструментом стратегічного аналізу — він дозволяє визначити сильні та слабкі сторони реалізованих підходів, сформулювати рейтинги ефективності, порівняти результати по регіонах, встановити нові пріоритети. Наприклад, якщо у звіті буде зафіксовано недостатню кількість реабілітаційних програм або низьку доступність об'єкта для осіб з інвалідністю, це має стати підставою для коригування стандартів або вимог до наступних етапів реконструкції.

Для підвищення довіри до механізму аудиту варто впровадити публічну систему індикаторів ефективності, розроблену на основі міжнародних стандартів (OECD, WHO, SDGs), адаптованих до українських реалій. Такі індикатори можуть охоплювати п'ять основних блоків: 1) фізична інфраструктура; 2) доступність та інклюзія; 3) якість сервісу; 4) соціальний ефект; 5) управлінська прозорість.

Загалом, проведення щорічного аудиту не має сприйматись як контрольна перевірка в традиційному розумінні, а як дієвий інструмент стратегічного управління, публічного зворотного зв'язку та постійного вдосконалення. Його реалізація забезпечить сталий розвиток відновленої рекреаційної інфраструктури, зниження корупційних ризиків, посилення підзвітності, а також формування обґрунтованої бази для майбутніх інвестицій та державної підтримки.

Сформовані практичні рекомендації можуть стати основою для розробки Національної програми відновлення рекреаційної інфраструктури України, в якій буде поєднано державну політику, регіональну ініціативу, цифрову трансформацію та соціальну відповідальність. Впровадження цих рекомендацій забезпечить не лише фізичне відновлення закладів, а й якісну модернізацію моделі відпочинку для нової реальності після війни.

3.3. Соціальні аспекти відновлення рекреаційних закладів

У післявоєнний період туризм в Україні має набути особливої гуманітарної функції. Рекреаційні заклади можуть і мають стати не лише точками оздоровлення, а й просторами соціальної реабілітації, психологічної підтримки, адаптації та інтеграції мільйонів українців, що зазнали втрат, пережили бойові дії, втрату дому, травму чи роз'єднання з родиною. Через правильно організовані туристичні продукти можна поступово повертати відчуття стабільності, впевненості та соціальної приналежності. Саме рекреаційні заклади здатні стати простором підтримки, реабілітації та соціального перезапуску як для цивільного населення, так і для ветеранів.

У першу чергу слід визнати, що потреба у цільових форматах відпочинку для різних категорій постраждалого населення — надзвичайно висока. Серед них — ветерани та військовослужбовці, внутрішньо переміщені особи (ВПО), діти з прифронтових та деокупованих територій, жінки, які

пережили окупацію, сім'ї загиблих. Туризм як форма активного, емоційного і змістовного відпочинку, дозволяє не лише зняти напругу, а й стати інструментом глибшого соціального зцілення.

Одним із перспективних напрямів є інтеграція психологічної реабілітації у туристичні послуги.

Зокрема, це можуть бути спеціалізовані програми, а саме:

- Ветеранські тури (5–7 днів): пішохідні походи, наметові табори, тренінги з психологами, спільні вечори, групові сесії (напр. Турківський район Львівщини, Верховина, Кам'янець-Подільський).
- Сімейні табори-перезавантаження для ВПО або родин військових (розділених війною): проживання в еко-садибах, спільні активності, робота з сімейним психологом.
- Жіночі реабілітаційні тури для вдів, матерів військових, жінок, які втекли з-під обстрілів: арт-терапія, SPA-ритуали, психологічна підтримка (на базі курортів Миргорода, Трускавця, Косова).
- Дитячі реабілітаційні табори з психотерапевтичним компонентом — адаптація ігор, терапія тваринами (зоотерапія), нагляд психолога, зона без гаджетів.

Такі формати вже частково реалізуються, наприклад, у Львівській області — зокрема, в проєкті «Простір ветерана», де ветерани проходять маршрути Карпатами під наглядом психологів та фасилітаторів. Психологічний компонент у поєднанні з рухом, природою та соціальною взаємодією довів свою ефективність у багатьох країнах, і може бути масштабований на українські реалії.

У таблиці представлено структуру терапевтичного туристичного продукту, розрахованого на психологічну реабілітацію постраждалих категорій населення в післявоєнній Україні.

Таблиця 3.2

Модель терапевтичного туру

Компонент туру	Зміст
Цільова аудиторія	Ветерани ВПО діти з деокупованих територій родини військових
Цілі	Психологічне відновлення робота з травмою соціальна інтеграція
Тривалість	5–10 днів або короткі виїзні заїзди (на вихідні)
Формат	Груповий формат із можливістю індивідуальної підтримки
Обов'язкові елементи	Проживання в природному середовищі (гори, ліс, море); фізична активність (прогулянки, йога); психотерапія (індивідуальна/групова); творчі заняття (арт-, музикотерапія); спільна рефлексія, вечірній вогонь, волонтерство

Джерело: складено автором

Терапевтичні тури можуть стати не лише інструментом психологічної допомоги, а й елементом нової туристичної політики України, яка орієнтована на людей, соціальне відновлення та стійкість громад. Їх реалізація можлива за умови міжсекторальної взаємодії — зокрема за участі держави, місцевого самоврядування, бізнесу та громадянського суспільства.

Також надзвичайно важливо розвивати реабілітаційні туристичні формати для жінок і дітей. Для жінок, які втратили близьких або зазнали сексуального насильства під час війни, рекомендованими є глемпінг-програми з елементами відпочинку, спа-ритуалів, психологічної та емоційної підтримки у безпечному середовищі. У Трускавці, Косові та Полянні вже проводяться пілотні формати оздоровлення для жінок ВПО. Для дітей з прифронтових територій актуальні табори з арт-терапією, психологічним супроводом, зоотерапією, творчими студіями. Такий досвід реалізує ГО «Діти Героїв» у Карпатському регіоні.

Важливим кроком у післявоєнній політиці відновлення має стати систематичне впровадження програм соціального туризму, що дозволяють постраждалим категоріям отримати доступ до відпочинку незалежно від фінансового становища. Це передбачає введення пільгових сертифікатів на

оздоровлення (наприклад, через «Дію»), державного замовлення на оздоровлення родин ветеранів та ВПО, створення системи соціальних ваучерів, які можна реалізувати в сертифікованих рекреаційних установах. Така практика вже частково реалізується на рівні місцевого самоврядування — зокрема, у Полтавській та Чернівецькій областях.

Окрему увагу варто приділити мобільним туристичним форматам, які дають змогу реабілітації в умовах обмеженої інфраструктури. Це, зокрема, соціальні кемпінги для молоді, мобільні психологічні табори, волонтерські тури з елементами спільної праці на благо громад. Прикладом такої практики може слугувати проєкт «ПсихоТур» на Полтавщині — реабілітаційний табір із наметовим проживанням, груповими тренінгами, медичним та психоемоційним супроводом для ВПО.

Особливої значущості набуває ідея перетворення відновлених рекреаційних об'єктів на хаби соціального туризму, які працюють не лише влітку, а й протягом усього року, надаючи послуги відпочинку, навчання, психосоціальної підтримки, інтеграції в громаду. Така модель дає змогу поєднати гуманітарну місію з економічним відновленням громад: створення робочих місць, розвиток малого бізнесу, залучення волонтерів, підвищення туристичної привабливості регіону.

Таким чином, соціальні аспекти відновлення рекреаційних закладів в Україні мають вийти за рамки звичних понять «відпочинку» і перетворитися на інструмент довгострокової реабілітації та відновлення населення. Туризм, що поєднує елементи психосоціальної підтримки, доступності, локальної ідентичності та сталого розвитку, може стати одним із ключових факторів гуманітарної трансформації країни в післявоєнний час.

У таблиці нижче наведено ключові напрямки розвитку соціально орієнтованого туризму в Україні після завершення активної фази бойових дій. Кожне завдання супроводжується прикладами реалізації, цільовими групами, для яких воно актуальне, а також переліком відповідальних інституцій. Цей

перелік може бути використаний для розробки стратегічних програм підтримки населення через туризм, реабілітацію та відновлення.

Таблиця 3.3

Практичні завдання соціального туризму у післявоєнний період

Практичне завдання	Приклади реалізації	Цільові групи	Відповідальні інституції
Інтеграція цільової реабілітації в туристичні продукти	Ветеранські тури, сімейна реабілітація, жіночі кемпінги	Ветерани, родини військових, ВПО	Мінветеранів, МОЗ, місцеві ОВА
Створення спеціалізованих програм соціального туризму	Пільгові сертифікати через 'Дію', державне замовлення на відпочинок	Вразливі категорії населення (ВПО, діти, багатодітні)	Мінсоцполітики, Мінцифри, Мінмолодьспорту
Забезпечення психологічної допомоги та медичного супроводу	Групові заняття, консультації, арт-терапія на відпочинку	Діти, ветерани, жінки, які пережили бойові дії	МОЗ, профільні НГО, навчальні заклади
Переорієнтація закладів у багатофункціональні центри підтримки	Цілорічні соціально-гуманітарні бази з різною спеціалізацією	Різні категорії населення за сезонами	Мінрегіон, громади, міжнародні партнери
Залучення громад до організації соціального туризму	Соціальне підприємництво, муніципальні туроператори, волонтерські програми	Громади, місцеві бізнеси, молодь	Органи місцевого самоврядування, ГО, бізнес

Джерело: складено автором

У підсумку, соціальні аспекти відновлення рекреаційних закладів повинні стати центральним елементом сучасної політики в галузі туризму та оздоровлення. Практика адаптивного, інклюзивного, гуманітарно орієнтованого туризму — орієнтованого на реальні потреби населення, що постраждало від війни — відкриває нові функціональні горизонти для рекреаційної інфраструктури. В умовах глибоких травм, втрат і соціальної дезінтеграції саме рекреаційні заклади можуть виступати платформою для зцілення, відновлення довіри до спільноти, поступової реінтеграції у мирне життя.

Реалізація соціально-реабілітаційних туристичних програм сприятиме функціональному переформатуванню рекреаційних об'єктів, які втрачають попит у традиційних форматах. Заклади, що довгий час залишалися порожніми або частково зруйнованими, отримають друге життя через залучення до соціально орієнтованих ініціатив. Наприклад, реабілітаційні тури для ветеранів, адаптивні табори для дітей, оздоровчі заїзди для родин ВПО можуть стати основою для цілорічного завантаження інфраструктури, що підвищить її економічну життєздатність.

Більше того, акцент на соціальну місію підвищує шанси на отримання державного фінансування, міжнародної технічної допомоги, грантових коштів, а також стимулює розвиток державно-приватного партнерства. Такий підхід дозволяє поєднувати гуманітарні цілі з економічною ефективністю, створюючи нову парадигму функціонування галузі.

Інтеграція принципів соціального туризму також забезпечить актуалізацію цінностей інклюзії, солідарності та локального залучення, сприятиме згуртуванню громад навколо спільної справи — не лише відбудови споруд, а й відновлення довіри, гідності й національної єдності. У такий спосіб рекреаційні заклади трансформуються із місць пасивного відпочинку у активні осередки соціального відновлення та сталого розвитку.

Таким чином, майбутнє української рекреаційної сфери невіддільне від її соціальної функції. Відновлення закладів має базуватись не лише на фізичній реконструкції, а й на переосмисленні їхньої ролі в житті суспільства — як інструментів зцілення, підтримки та побудови нової єдності в післявоєнній Україні.

Висновки до третього розділу

У післявоєнний період Україна стикається з безпрецедентними викликами, що потребують не лише фізичної реконструкції зруйнованих об'єктів, але й формування якісно нової філософії функціонування рекреаційної системи. В роботі запропонована комплексна, багаторівнева модель відновлення та модернізації рекреаційних закладів, у центрі якої — людина, її соціальне благополуччя, психоемоційне здоров'я та доступ до безпечного середовища відпочинку й реабілітації.

Реалізація процесу відновлення вимагає чіткої поетапності: від формування Національного реєстру пошкоджених об'єктів до впровадження цифрових платформ управління, механізмів державно-приватного партнерства, розробки типових проєктів реконструкції, стандартизації процедур, щорічного аудиту тощо. Така послідовність дозволяє мінімізувати адміністративну плутанину, усунути дублювання функцій між різними рівнями влади та забезпечити сталий розвиток кожної територіальної громади.

Особливу увагу у розділі приділено соціальним функціям рекреаційних закладів, що мають виконувати гуманітарну місію зцілення та адаптації. Формування психотерапевтичних і відновлювальних туристичних продуктів, створення пільгових програм оздоровлення для ветеранів, ВПО, родин загиблих, а також інтеграція елементів психологічної реабілітації у звичайні туристичні послуги — усе це трансформує рекреаційну сферу з індустрії дозвілля на ефективний соціальний інструмент підтримки, що безпосередньо впливає на здоров'я, згуртованість та стійкість українського суспільства.

Також важливим напрямом є залучення громад до процесу відновлення — через партисипативне проєктування, локальні ініціативи, спільне управління відновленими просторами. Це дозволить підвищити рівень соціального капіталу та довіру до інституцій, а також сформувати сталу екосистему «місця сили» в кожному регіоні. Відновлені рекреаційні заклади стануть не лише осередками оздоровлення, але й центрами громадського життя, волонтерської взаємодії, молодіжного лідерства та культурної ідентичності.

Окремо слід наголосити на важливості цифрової трансформації галузі — через інтеграцію з сервісами «Дія», впровадження електронних кабінетів, чат-ботів, платформ онлайн-бронювання, е-карт реабілітаційних маршрутів, а також систем оцінки ефективності. Це підвищить прозорість, підзвітність, а також довіру з боку донорів, інвесторів та громадян.

Таким чином, шляхи, окреслені у розділі, дозволяють сформувати не просто модернізовану інфраструктуру, а нову парадигму рекреації — з пріоритетом на реабілітацію, інклюзію, екологічну стійкість, цифровізацію та соціальну згуртованість. У перспективі, це створює умови для перетворення рекреаційної галузі на каталізатор регіонального відновлення, соціального оновлення та туристичного зростання України.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі бакалавра здійснено теоретичне обґрунтування та вирішено актуальне науково-практичне завдання щодо проблеми відновлення та модернізації рекреаційних закладів у післявоєнний період. Основні висновки та результати, які отримано в ході дослідження, зводяться до такого:

1. Установлено, що рекреаційна сфера є не лише простором для дозвілля, а критично важливою частиною національної стратегії відновлення. Її соціальна, гуманітарна, економічна та психологічна роль потребує глибокої переоцінки в умовах повоєнної трансформації держави. Рекреаційні заклади стають основою для фізичної та психологічної реабілітації, формування культури турботи про здоров'я, розвитку туризму та локальних економік.

2. У результаті аналізу типів, структури та функцій рекреаційних закладів визначено їх багатофункціональну природу. Встановлено, що сучасні рекреаційні об'єкти поєднують оздоровчі, соціальні, туристичні, культурні та екологічні функції. Це дозволяє використовувати їх як ефективний інструмент для розвитку регіонів, інтеграції вразливих груп населення та просування цінностей сталого розвитку. Поглиблений аналіз дозволив виокремити перспективні формати — адаптивні центри реабілітації, меморіальні парки, екологічні табори, інноваційні освітньо-рекреаційні простори. Показано, що вони можуть слугувати інструментом як фізичного, так і психологічного відновлення, а також відігравати роль соціального ліфту та механізму для інтеграції вразливих категорій населення. Зокрема, дитячі та молодіжні заклади сприяють вихованню нового покоління в атмосфері безпеки, розвитку та довіри.

3. Аналіз міжнародного досвіду (Німеччина, Японія, Балкани, Близький Схід) дозволив визначити ключові фактори успіху — стратегічне бачення, партнерство з громадами, меморіалізація травматичного досвіду, екологічна модернізація, гуманітарно орієнтоване управління. Ці практики

мають велике значення для формування української моделі повоєнного відновлення рекреаційної сфери. Особливо важливим є поєднання культурної спадщини з новими інноваційними функціями рекреацій.

4. Визначено істотний вплив рекреаційних закладів на розвиток туризму в Україні. Вони виступають як каталізatori внутрішнього і міжнародного туристичного потоку, забезпечують додану вартість через суміжні галузі (громадське харчування, транспорт, торгівля, готельна справа), сприяють зайнятості та формуванню регіонального іміджу. Рекреаційні території, такі як Карпати, Поділля, узбережжя Чорного й Азовського морів, мають значний потенціал для створення конкурентоспроможного туристичного продукту.

5. Проведено оцінку сучасного стану рекреаційної інфраструктури в Україні. Встановлено високий рівень фізичного зносу закладів, неузгодженість нормативної бази, нестачу кваліфікованих кадрів, відсутність сучасних стандартів обслуговування. Значна частина закладів не відповідає стандартам доступності та інклюзивності, що створює бар'єри для осіб з інвалідністю, ветеранів, людей похилого віку. Виявлено слабе просування на міжнародному ринку, відсутність інтеграції до світових платформ оздоровчого та культурного туризму. Встановлено потребу в цільових інвестиціях, модернізації послуг, кадровому оновленні та діджиталізації сервісів.

6. Визначено масштабний вплив воєнних дій на функціонування рекреаційних закладів. Багато об'єктів було зруйновано або втрачено внаслідок бойових дій. Окрім фізичних втрат, виявлено психологічну травматизацію персоналу та цільових аудиторій, зміну рекреаційних пріоритетів, потребу в нових безпечних просторах для зцілення, відновлення та соціалізації. Також зафіксовано зміну географії рекреаційного попиту – зростання потреб у західних регіонах України.

7. Виявлено основні проблеми для відновлення рекреаційних закладів, серед яких: нестача фінансування, відсутність національної стратегії

реабілітаційного туризму, фрагментарність управління галуззю, відсутність мотивації у приватного сектору до інвестицій у сферу, обмеженість міжнародної підтримки. Це вимагає координації зусиль на рівні державної політики, залучення донорів і партнерів, створення ефективної нормативної основи.

8. На основі проведеного дослідження запропоновано модель поетапного відновлення рекреаційної інфраструктури, яка включає аудит ресурсів, розробку типових проектів, реалізацію пілотних ініціатив, інституційні зміни, цифровізацію управління та соціальну участь. Такий підхід дозволяє гармонійно поєднати потреби місцевих громад, державну політику та потенціал міжнародного партнерства.

9. У результаті дослідження розроблено практичні рекомендації щодо відновлення рекреаційних закладів. Запропоновано реалізувати комплексну державну програму відбудови та розвитку, що включає: створення фонду відновлення рекреації, аудити об'єктів, розробку нових стандартів доступності, впровадження механізмів державно-приватного партнерства, цифровізацію управління, розвиток кадрового потенціалу. Наголошено на необхідності дотримання принципів етичності, інклюзивності та культурної адаптації.

10. Дослідження довело, що післявоєнне відновлення повинне ґрунтуватися на принципах інклюзивності, адаптивності та психосоціальної реабілітації. Саме тому рекомендується реалізація спеціальних програм оздоровчого туризму для ветеранів, ВПО, дітей, осіб із ПТСР. У цьому контексті важливим є створення нових форматів рекреаційних послуг — терапевтичних турів, адаптивного дозвілля, групових реабілітаційних програм, спрямованих на емоційне відновлення і соціальну підтримку. створення мобільних центрів психологічної допомоги на базі рекреаційних закладів; використання арт- і еко-терапії; запуск освітньо-реабілітаційних таборів для молоді.

У підсумку доведено, що розвиток рекреаційної інфраструктури — це не тільки частина повоєнної відбудови, а й шлях до створення більш стійкого, згуртованого та здорового суспільства, в основі якого лежить гідність, довіра й право на якісне життя кожного громадянина. Зміцнення рекреаційного потенціалу сприятиме не лише фізичному відновленню населення, а й формуванню культурної спадщини, зміцненню ідентичності та загального національного духу. А ефективна інтеграція рекреаційних закладів у національну політику сприятиме не лише оздоровленню населення, а й розвитку туризму, створенню робочих місць, залученню інвестицій, формуванню позитивного іміджу України за кордоном. Особливо актуальним є розвиток внутрішнього туризму та перетворення регіонів на локальні центри здоров'я, відновлення і відпочинку.

Таким чином, результати кваліфікаційної роботи відповідають меті дослідження, реалізують поставлені завдання та формують підґрунтя для подальших прикладних і стратегічних рішень у сфері соціальної реабілітації та розвитку рекреаційної галузі України. Робота підтвердила доцільність розвитку інноваційного, гуманітарно орієнтованого підходу до рекреації як складової сталого розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 41. – с. 546. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
2. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – № 31. – с. 241. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
3. Закон України «Про рекламу» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 39. – с. 182. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>
4. Закон України «Про курорти» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 50. – с. 433. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>
5. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2008–2012 роки» № 1088 від 16.10.2008 р.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» № 168-р від 16.03.2017 р.
8. Наказ Міністерства економіки України № 124 від 09.10.2019 р. «Про затвердження методичних рекомендацій щодо розвитку рекреаційної діяльності».
9. Гуменюк В.В. Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери : монографія / В.В. Гуменюк. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. – 372 с. ISBN 978-966-629-786-3

10. Заворуєва О. С. Удосконалення стратегії управління розвитком туристичної галузі України: дис. ...канд. екон. наук: 08.00.03. Запоріжжя: КПУ, 2019. 290 с.
11. Куценко В. І., Удовиченко В. П., Остафійчук Я. В. Суспільний вектор сталого розвитку (питання теорії та практики): монографія / за наук. ред. В. І. Куценко / ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». Чернігів: Вид. Лозовий В. М., 2013. 336 с.
12. Мельник Л. А. Теоретичні засади державного регулювання курортно-рекреаційної сфери. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. №8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/34.pdf.
13. Мальська М. П. Економіка туризму: теорія та практика: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 544 с.
14. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник. Київ: Знання, 2008. 661 с.
15. Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. І. Основи туристичного бізнесу: Навч. посіб. Київ: Центр навч. літератури, 2004. 272 с.
16. Алієва А. Ю. Концептуальні засади сталого розвитку туристично-рекреаційної сфери на засадах інклюзивного зростання. Вісник Нац. ун-ту водного госп-ства та природокор. Сер.: Екон. науки. Рівне: НУВГП, 2020. Вип. 2(90). С. 3–13
17. Бартошук О. В. Моделі розвитку індустрії туризму (зарубіжний досвід). Держава і регіони. Сер.: Економіка та підприємництво. 2011. № 2. С. 62–68.
18. Вівсянник О. М., Сазонець І. Л. Передумови формування державою безбар'єрного простору в санаторно-курортних закладах. // Інвестиції: практика та досвід. – 2024. – № 6. – С. 208–212.
19. Головчук Ю. О., Никига О. В., Запісоцький А. І. Інноваційні засади розвитку промислового туризму. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 2 (39) 2023. С. 67–71.

20. Головчук Ю. О., Пчелянська Г. О., Середницька Л. П. Маркетингові дослідження як основа розробки маркетингової стратегії підприємства. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. 2020. Vol. 8, № 3. Р. 72–74.
21. Желудківський Є.О. Вплив рекреаційної інфраструктури на розвиток внутрішнього туризму в Україні. *Економіка і суспільство*. 2023. №45.С.134-140.
22. Кравчук І. Державне регулювання розвитку туризму: зарубіжний досвід та перспективи впровадження. *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. «Міжнародні відносини»*. 2008. Вип. 24. С. 134–141.
23. Лебедєв І. В. Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України. *Вісн. соц.-екон. досліджень: зб. наук. праць*. Одеса: ОНЕУ. 2018. № 3 (67). С. 162– 173.
24. Левковець О. М. Інноваційні бізнес-моделі: особливості формування. *Економічна теорія та право*. 2019. № 2 (37). С. 172–182.
25. Лиско Л. Р., Туниця Т. Ю. Економічна теорія сталого розвитку: світоглядні та методологічні чинники становлення. *Економічна теорія*. 2012. № 4. С. 19–28.
26. Маковей Ю. П. Розвиток сфери туризму в Україні. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44 (2). С. 87–93.
27. Мальська М. П., Грищук А. М., Масюк Ю. О. Впровадження зарубіжного досвіду стратегічного управління розвитком туризму: 189 можливості та перспективи для України. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 155. С. 78–81.
28. Мамонтова Н. О. Інвестиційне забезпечення сталого економічного розвитку. *Науковий вісник Полісся [Чернігів. нац. технол. ун-ту]*. 2015. № 2(2). 24 с.
29. Матешук С. В., Явкін В. Г. Провідні напрями використання рекреаційних ресурсів Карпат. *Молоді науковці – географічній науці:*

матеріали наук. конф., 27–28 жовт. 2006 р. Київ: Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка.

30. Михайлюк О. Л., Сухіна Л. В., Стеценко С. В. Проблеми розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Півдня України. Наук. вісн. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. 2005. № 1(13). С. 169–179.
31. Нодь О. Туризм та курортно-рекреаційна сфера: особливості, проблеми та перспективи розвитку. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2022. Том 7. № 2. С. 296–304.
32. Павліха Н. В. Ресурсно-екологічна реабілітація території з метою соціально-економічного відродження регіону. Регіональна економіка. 2002. № 4. С. 294–298.
33. Сазонець І. Л., Ханіна О. І. Розвиток медичного волонтерства в умовах воєнного стану. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 2. С. 183–186.
34. Сазонець І. Л., Ханіна О. І. Форми медичного волонтерства та напрямки державного регулювання волонтерської діяльності у медичній сфері. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 1. С. 103–109.
35. Ханіна О. І. Становлення та складові державного регулювання волонтерської діяльності в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 24. С. 188–193.
36. Яворська В., Транченко Л., Сич В. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Економіка та суспільство. 2023. № 57. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-88>
37. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
38. Міністерство освіти і науки України. Офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
39. Державне агентство розвитку туризму України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua>

40. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dsns.gov.ua>
41. Міністерство інфраструктури України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua>.
42. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mms.gov.ua>
43. Міністерство соціальної політики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua>
44. Державний центр зайнятості України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua>
45. Торгово-промислова палата України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uccr.org.ua>